№ 30 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 7

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

№ 30 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 7

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

(36-րդ ՏԱՐԻ)

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամսվայ համար	„	„			10 ր.
11	„	„	„	„	„
10	„	„	„	„	9 ր.
9	„	„	„	„	8 ր.
8	„	„	„	„	7 ր.
7	„	„	„	„	6 ր.
6	„	„	„	„	„
Մնացած ամիսները ամսական ՄԷԿ րուբլի					
Ամերիկա տարեկան			„		6 դօլլար
Եւրոպա	„	„	„		30 ֆրանկ
Պարսկաստան		„	„		10 րուբլի

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԵՆԵՐԱԼ-ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԵՇՉԱՆՆԵՐԻ ՈՒՊՐԱՎԱՆ ՍՐԱՆՈՎ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒՄ Է, ՈՐ

Թիֆլիսի մեշչաններէրի պատգամաւորներէրի ընտրութիւններէրը,

1908—1910 եռամեակի համար, տեղի կունենան մեշչանների ուագի նախագահութեամբ, մեշչանների ուպրավայի շինութեան մէջ, առաւ. ժամը 10-ին, հետևեալ օրերը.

17 փետրվարի	I, II, III և IV	քաղաքամասերում	21	պատգամաւոր
22 փետրվարի	V, VI և VII	»	44	»
2 մարտի	VIII, IX և X	»	35	»

Հրաւիրելով մեշչանների դասի անձերին, որոնք նշանակված են ուպրավայի ցուցակներում և որոնք իրաւունք ունեն ընտրութիւններում ձայն տալու, մասնակցելու յիշված ընտրութիւններին համաձայն բնակված քաղաքամասերի, այդպիսի անձերին խնդրում է Թիֆլիսի մեշչանների ուպրավան՝ մինչև ընտրութիւնների օրը վաղօրօք ձեռք բերել որոշված տոմսակները ժողովատեղին մտնելու իրաւունք ունենալու համար. առանց այդ տոմսակների ոչ ոքի չեն թոյլ տայ ընտրութիւններին մասնակցելու: Տոմսակները տըրվում են ուպրավայում ամեն օր, առաւօտեան 9—2 ժամը և երեկոյեան 7—8 ժամը:
(հ.) ա. 1—1

Կիրակի, փետրվարի 10-ին
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

Յօգուտ
ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Կը կայանայ

ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

կօնցերտային բաժնով

Բարեհաճ մասնակցութեամբ դերասանուհի Մելգունովայի, տ. տ. Մերենբիւումի, Սպենդիարեանի, Նաւասարդեանի, Մելիքով-Աֆրիկեանի, պ. պ. Շօրշտէյնի, Արմենեանի, օպեր. դերասան Նեստերովի, Դանովսկու, Քափանակեանի և այլն:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ, ՉԻԱՐՃԱՅ (պտի-շվօ)

Փօստ, ծաղիկներ և բուֆետ մատչելի գներով: Վաճակախաղի այն տոմսերը, որոնք կը վերջանան զրօյով, օրինակ՝ 10, 20, 30 և այլն, կը ստանան մի բաժին ըլլնի խաւիարով կամ թէյ պուտերբրօտով:

Մուտքի տոմսակը 2 ր. 20 կ.

Կանխիկ կամ մուտքում վճարողը կը ստանայ մի կուպօն: Այդ կուպօնով իրաւունք ունի հանել վիճակատոմս: Իւրաքանչիւր 100 տոմսակից մէկը վիճակախաղում տանում է 20 ր.:

Տոմսակի գինն է 2 ր. 20 կ., ուսուցիչներին՝ 1 ր., ուսանողներին՝ 50 կ.:

Տոմսակները վաճառվում են Արտիստական ընկ. Թատրօնի կասսայում, Սուզանաջեանի խանութում և Որբանոցում—Բէհբութեան փող. № 39.

Կօնցերտի սկիզբն է 9 ժ. երեկոյեան:

Թիֆլիսի Ժողովարան

Հինգշաբթի, փետրվարի 7-ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Ռուս-մալօրօս. դրամ. եւ օպերէտ. արտիստներէրի ընկերակցութիւնը

անդամների, կանդիդատների, սրանց ընտանիքների և հիւրերի համար

Կը ներկայացնէ

„За Ңеманъ иду“

Մալօրօսական յայտնի օպերետկան 3 գործ.

Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան

(առ.) 1—1

Ծննդաբերութեան

ԱՊԱՍՏԱՐԱՆ

մանկաբարձուհի Ռ. Ջ. ԿՐԻՆՍԿՈՒ

(Նիկօլաեվսկի փ. տուն № 47. հեռ. 646.)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը օրվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ: Հոգատար խընամք և մշտական բժշկական օգնութիւն: Կան առանձնասենեակներ: Պայմանները՝ ընդհանուր բաժանմունքում օրական 2 ր., ծննդաբերութիւնը 6 ր.: Առանձին սենեակի և կանացի հիւանդութիւնների համար ըստ համաձայնութեան: Ընդունվում են կին հիւանդներ և տնտուներ ի քննութիւն: Ամենայն օր ցերեկվայ ժամը $12^1/_2$—$1^1/_2$:
(հ. կ.) առ. 10—8

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Թիֆլիս են եկել այն խորհրդակցութեան անդամները, որոնք Մ. Հակկելի նախագահութեամբ պէտք է մշակեն հայ դպրոցների համար կանոններ:

Նիստերը կը սկսվեն շուտով և ընթացք կը ստանայ մի կարևոր գործ, որ 1905 թւից մինչև այժմ մնացել է տակաւին դրութեան մէջ:

Հայ դպրոցները, որոնք գտնվում են էջմիածնի վերահսկողութեան տակ, ժողովրդական հիմնարկութիւններ են, կապված հայ ժողովրդի անմիջական շահերի հետ: Նրանք հայ ժողովրդի համար իր ազգային դպրոցներն են և թանգ են նրա սրտին, իբրև հարազատ արտայայտութիւններ ժողովրդական ձգտման դէպի կրթութիւն:

Եւ հասկանալի է, որ հայ դպրոցների առաջադիմութիւնը կարող է այնքան աւելի ապահով լինել, որքան ուժեղ և ամուր կը լինի ժողովրդի կապը նրանց հետ և ժողովուրդը կարող կը լինի իր ընտրեալների, իր հոգաբարձութիւնների միջոցով հսկել իր դըպրոցների վրա:

Հայ դպրոցների գործը դեռ շատ անբաւարար վիճակի մէջ է և նա պէտք է այսուհետև բարւոքվի, որպէսզի կարող լինի տալ այն արդիւնքները, որ մենք իրաւամբ սպասում ենք նրանցից:

Վարչական, մանկավարժական և ուրիշ խնդիրներ ամեն օր ասպարէզ են գալիս և պահանջում են ուսումնասիրութիւն, մշակութիւն և բաւարար լուծում:

Անկասկած՝ առաջիկայում մեր հասարակութիւնը պէտք է զբաղված լինի այդ խնդիրներով և աշխատի գոհացում տալ հերթական խնդիրներին:

Ներկայումս մեր առաջ դրված է ընդհանուր հիմնական կանոններ մշակելու հարցը, որով պէտք է զբաղվի պաշտօնական յանձնաժողովը: Այդ կանոնների մշակումը մեծ գործնական նշանակութիւն ունի, որովհետև այդ կանոններից մեծ կախումն ունի դպրոցական ցանց կազմելու և կրթական գործի զարգացման հարցի բաւարար լուծումը մեզանում:

Այդ կանոնների բացակայութիւնը առիթ կարող է դառնալ բազմաթիւ թիւրիմացութիւնների, որոնց նմանները անցեալում շատ և շատ վնասել են կրթական գործի կանոնաւոր ընթացքին մեր ժողովրդական խաւերում:

Պէտք է որոշակի կերպով սահմանագծված լինեն դպրոցական գործողների և նրան շրջապատող աշխարհի յարաբերութիւնները, որպէսզի դպրոցական կեանքը երբէք չը խանգարվի զանազան տեսակ անպատեհութիւնների շնորհիւ և առաջ ընթանայ կանոնաւոր կերպով:

Մենք առիթ կունենանք յայտնելու մեր կարծիքները դպրոցական գործի մի քանի կարևոր խնդիրների մասին:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոնդոն.—Ինձ հէնց նոր հաղորդեցին մի շատ նշանաւոր տեղեկութիւն: Դեսպանների վերջին խորհրդում, Կ. Պոլսում, գերմանական դեսպանը պնդում էր, թէ պէտք է յետաձգել Բ. Դրան յանձնվելիք արդէն մշակված յայտագիրը դատաստանական բարենորոգութիւնների մասին Մակեդոնիայում: Որպէս կօմպրօմիս նա առաջարկեց բաւականանալ պահանջելով, որ այժմեան թիւրքաց դատաստանական տեսուչները պարտաւորվեն իրանց բոլոր զեկուցումները ներկայացնել միջազգային ֆինանսական յանձնաժողովին և որ երկարացվեն եւրոպական այն գործակալների լիազօրութիւնները, որոնք այժմ զբաղված են բարենորոգումներ մտցնելով Մակեդոնիայում: Եթէ չեմ սխալվում, դեսպանները որոշեցին Մարշալի այդ առաջարկութիւնը ներկայացնել իրանց կառավարութիւնների հայեցողութեանը:

Մինչև այժմ մամուլի մէջ սպրդած տեղեկութիւնները երկաթուղիական կօնցէսիայի մասին լիակատար չեն. չը բաւականանալով Միտրովիցայի երկաթուղու պահանջով, Աւստրիան ամեն ջանք գործ է դնում ձեռք բերելու թիւրքերից բացասական իրաւունք բոլոր կօնցէսիաների վրա Կօսսօվայի և Սալոնիկի վիլայէթներում: («Нов. Вр.»)

Բագու, 2 փետրվարի

Ռոտմիստր Օրլովսկու և գնդապետ Բուշէնի վրա նետած ռումբի գործի հետ զուգընթաց՝ շատ խուզարկութիւններ տեղի ունեցան: Ի միջի այլոց խուզարկութիւն եղաւ՝ մահմեդական ազգաբնակութեան մէջ յայտնի՝ Ախունդ-Հաջի-Մօլլա-Բահուլլա Ախունդովի բնակարանում: („Т. Л.“)

Հէլսինգֆօրս.—Ցերեկվայ 2 ժամին Կայսերական պալատի գահական դահլիճում, հանդիսաւոր մաղթանքից յետոյ մայր-եկեղեցում, կայացաւ սէյմի հերթական նստաշրջանի բացումը: Համաձայն ցէրէմօնիալով սահմանված կարգի, գեներալ-նահանգապետը, շրջապատված սենատի և շքախմբի անդամներով, կանգնելով գահի պատուանդանի մօտ, հաղորդեց ժողովրդական ներկայացուցիչներին Միապետի ողջոյնը և բացված յայտարարեց սէյմը: Թագաւոր Կայսրի ողորմած ողջոյնին սէյմի տալման Սվինխուվուդ դիմեց գեներալ-նահանգապետին հետևեալ պատասխան-ճառով ֆիններէն լեզուով.

«Նոր ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը գումարվեց այժմ երկրորդ սէյմի՝ իր պատասխանատու գործունէութիւնը սկսելու համար: Նախ և առաջ սէյմը իր աշխատանքները կը նուիրէ իրան առաջարկվող լուրջ վերանորոգութիւնների քննութեանը: Ֆինլանդական ժողովուրդը անհամբերութեամբ սպասում է այդ վերանորոգութիւնների իրագործմանը և յոյս ունի, որ նրանք կը նպաստեն մեր ներքին պայմանների խաղաղ զարգացմանը: Նրանից յետոյ, երբ սէյմը անցեալ աշնանը ցրվեց, տեղի ունեցան դէպքեր, որոնք չափազանց հոգածութեան մէջ գցեցին մեր ժողովուրդը: Օրինակ, ամենաբարձր պաշտօններից մէկը մեր երկրում, այն էլ շեղվելով մեր օրէնքներով սահմանված կարգից, տրվեց մի անձի, որը եռանդուն մասնակցութիւն էր ընդունում այն բէժիմը մտցնելու համար, որը Թագաւոր Կայսրը և Մեծ Իշխանը բարեհաճեց մեծահոգութեամբ վերացնել 1905 թւի նոյեմբերի 4-ի մանիֆէստով: Կայսրութեան մի քանի քաղաքական շրջաններում Ֆինլանդիայի դէմ մեղադրանքներ են լսվում, որոնք խիստ հակասում են ճշմարտութեանը և նրանց հիման վրա պահանջներ են անվում խախտելու Ֆինլանդիայի քաղաքական դրութիւնը և հասարակական կազմը: Որքան անհիմն են այդ մեղադրանքները, նոյնքան և պարզ է, որ նրանց վրա հիմնված պահանջները, նրանց իրագործման դէպքում, կորստաբեր կը լինէին մեր երկրի համար: Ֆինն ժողովուրդը միշտ պատրաստականութիւն էր յայտնում կատարելու իր պարտականութիւնները կայսրութեան վերաբերմամբ, որին ապացոյց կարող է լինել անցեալ հաբիւրամեայ շրջանը, բայց նա նոյնպէս գիտակցում է, որ պապերից ժառանգած և միապետներից հաստատված նրա իրաւական կարգը անպայման անհրաժեշտ է ներքին զարգացման կանոնաւոր ընթացքի համար, և ֆինն ժողովուրդը յոյս ունի, որ իրան թոյլ կը տրվի սրանից յետոյ ևս ապրել այդ կարգի հովանու տակ: Սէյմի անունից արկանում եմ առ ոտս Նորին Կայսերական Մեծութեան՝ Ֆինլանդիայի Մեծ Իշխանի՝ ամենահպատակ բարձր յարգանքի և հաւատարմութեան զգացմունքները»:

Ողջունութեամբ ընդունվեց սէյմի անունից առաջարկված երրակի «էլիակէն» ի պատիւ Նորին Կայսերական Մեծութեան:

Գեներալ-նահանգապետը յայտարարեց սէյմին տրվելիք Բարձրագոյն առաջարկութիւնների ցուցակը»:

Պետերբուրգ, 4 փետրվարի

Մինիստրների խորհրդի նախագահի մօտ տեղի ունեցաւ մի դոնփակ խորհրդակցութիւն պետական պաշտպանութեան խնդրի մասին:

Դիպլօմատիական մարմնի ներկայացուցիչները եռանդուն կերպով դրութիւններ են փոխանակում թիւրքական հարցի առիթով:

„Новое Время“-ն պահանջում է, որ ֆինլանդական մեծ իշխանութիւնից Վըբօրգի նահանգը, որ մերձ է Ռուսաստանի սահմանին, զատվի, որովհետև այդ նահանգը, լրագրի կարծիքով, «ներկայացնում է իրանից մի մեծ գաղտնի բնակարան և ռմբաձիգների ապաստարան»:

Այսօր երդուեալ-հաւատարմատար Գօլդշտէյն 1-ին Պետական Դումայի կադետ անդամների կողմից, որոնք դատապարտվեցին վըբօրգեան կոչի համար, ներկայացրեց 1 միլիօն րուբլի իբրև գրաւական:

Պետական Դումայի նախագահ Խօմեակօվը յայտնեց լրագիրների աշխատակիցներին, որ բարօն Մէյէնդօրֆը հրաժարվում է նախագահի օգնականի պաշտօնից—Մինսկի նահանգի պատգամաւոր Ձմիդի կողմնակիցների դաւերի պատճառով: Ինքը Խօմեակօվը՝ ինչպէս և Մինսկի նահանգի ընտրութիւնները քննող մասնաժողովի նախագահ Լիզը բազմաթիւ սպառնական և հայհոյական նամակներ են ստանում, որոնցով պահանջ է դրվում պահել Ձմիդին Դումայում: („Каспій“)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՒՐԻԿԵԱՆ ՊԱԼԱՏԻՑ

(Շարունակութիւն և վերջ)

Պետերբուրգ, 29 յունվարի

Սօցիալ-դեմօկրատ Գեգեչկօրին նոյնպէս մատնանիշ է անում Գուչկովի առաջարկութեան ժողովրդական շահերին վնասակար լինելը և յայտնում է, որ սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիան չէ ցանկանում և չէ կարող մասնակցել այդ հարցի քուէարկութեան, որովհետև Դումայի մեծամասնութիւնը արհամարհում է փոքրամասնութեանը՝ հեռացնելով նրան պետական պաշտպանութեան մասնաժողովին մասնակցելուց. դրանով նա ստեղծում է այնպիսի մի մթնոլորտ, որտեղ կարող են տեղի ունենալ մասնաւոր համաձայնութիւններ պատգամաւորների և բիւրօկրատիայի ներկայացուցիչների միջև, որոնք պիտի գաղտնի մնան Պետական Դումայի և ժողովրդի համար, և որ այդպիսի դրութեան շնորհիւ սօցիալ-դեմօկրատ պատգամաւորները հնարաւորութիւն չունեն կատարելու այն պարտաւորութիւնները, որպիսիք ժողովուրդը և նրանց ընտրեալները դրել են իրանց վրա. իրանք հրաժարվում են մասնակցել քուէարկութեան և հեռացնում են իրանցից բոլոր պատասխանատուութիւնը այն գործողութիւնների և որոշումների, որոնք կը հետևեն այդ մասնաժողովի «գաղտնի» գործողութիւնից:

Աշխատաւորականների կողմից պատգամաւոր Պետրովը յայտնում է, որ նրանք դէմ են այդ առաջարկութեանը, և քուէարկութեանը մասնակցելուց հրաժարվում են՝ բողոքելով այն բռնութեան դէմ, որը գործ է դնում Դումայի մեծամասնութիւնը դէպի փոքրամասնութիւնը և նրանց ընտրողները—ժողովուրդը:

Հրէաների կողմից խօսում է պատգամ. Ֆրիդմանը: Նա հերքում է Կրուպենսկու ասածները, որ վերջին պատերազմում հրէաները չեն մասնակցել, և վերջը միանում է օպպօզիցիայի որոշմանը, այն է ձեռնպահ մնալ քուէարկութիւնից:

Լեհացիների կողմից պատգամաւոր Ժուկօվսկին կարդում է լեհական կօլօյի որոշումը, որտեղ ընդգծվում է այդ առաջարկութեան վնասակարութիւնը, ևս առաւել օտարազգիների շահերի տեսակէտից, և յայտնում է, որ ներկայ դէպքում ձեռնպահ է մնում քուէարկութիւնից, իսկ ապագայում նոյնպէս ստիպված կը լինի հրաժարվել քուէարկութեան մասնակցելուց այն դէպքերում, երբ Դուման զբաղվելիս կը լինի պետական պաշտպանութեան մասնաժողովի դռնփակ նիստի որոշումներով:

Խաղաղ բարենորոգման կուսակցութեան կողմից Եֆրեմօվը յայտնում է, որ ներկայ առաջարկը պարունակում է իր մէջ բռնութիւն Դումայի մեծամասնութեան կողմից դէպի իր քաղաքական հակառակորդը՝ Դումայի փոքրամասնութիւնը. որ այդպիսի հարց արծարծելը վիրաւորական է ժողովրդական ներկայացուցչութեան համար. այդ պատճառով իրանք ձեռնպահ են մնում քուէարկութիւնից:

Հայերի կողմից պատգամաւոր Սաղաթէլեանը առանձնապէս չը խօսեց, որովհետև նա միացել էր աշխատաւորականների բանաձևին:

Մուսուլմանական ֆրակցիայի մէջ մի փոքր իրարանցում կար, թէ արդեօք առանձին յայտարարեն Դումայի ամբիօնից իրանց համակարծիք լինելը օպպօզիցիայի որոշմանը. և ինչպէս երևում էր, վճռեցին միանալ կադետներին:

Այդպիսով ստացվեց մի ըէլիէֆ պատկեր. իսկական ժողովրդական ներկայացուցիչները, ժողովրդի շահերի պաշտպանները հրաժարվեցին մասնակցել այն կօմէդիային, որը բիւրօկրատական շրջաններում պատրաստված էր, բայց որը օրինական ձև ստանալու կարօտութիւն ունէր: Պէտք է արտաքուստ պահպանվէր այդ ձևը, որպէսզի բոլոր ահռելի նախագծերը՝ նոր ֆլօտ ստեղծելու, նորագոյն ձևով բերդեր կառուցանելու և այլն և այլն աւանտիւրաները սանկցիա ստանային: Նրանք հասան իրանց նպատակին: Բայց ում խաբեցին կամ համոզեցին մի որևէ բանում. ոչ ոքի: Որ այս բոլորը մի խումբ մարդկանց գործն էր, դա ապացուցվում է նախ նրանով, որ երբ Դումայում շարունակվում էր այս հարցի քննութիւնը, միևնոյն ժամանակ զինուորական մինիստրի մօտ առանձին խորհրդակցութիւններ էին տեղի ունենում պետական պաշտպանութեան մասնաժողովի անդամների մի քանիսի մասնակցութեամբ, ուր աշխատում էին հիպնոզ ներշնչել դռնփակ նիստերի անհրաժեշտութեան վերաբերեալ: Այդ մէկ: Միւս կողմից՝ ծայրագոյն աջ-հարիւրեակ պատգամաւոր Զամըսլօվսկին Դումայի ամբիօնից ամենապարզ և կատեգօրիկ կերպով յայտնեց. «Մենք ձեռնարկել էինք ամեն միջոց, որպէսզի ձեզ՝

օպպօզիցիային, հեռացնենք պետական պաշտպանութեան մասնաժողովին ժամանակցելուց, և հասանք մեր նպատակին. իսկ այժմս գործ կը դնենք մեզնից կախված բոլոր միջոցները, որպէսզի այդ ժողովի դռները փակվեն ձեր առաջ. և կը կատարվի մեր ցանկութիւնը»։ (Աջակողմեանները և կենտրոնը բուռն ծափահարում են)։

Գուցէ Զամբալօվսկու այդպիսի ցինիկ խոստովանութիւնը աւելի ևս ազդեց պրոֆէսօր Կապուստինի վրա։ Նա թէև հոկտեմբերեան է, բայց միևնոյն ժամանակ ազնիւ մարդ է։ Նա չը կարողացաւ զսպել իր խղճի ձայնը, որ յիշեցնում էր նրան ժողովրդական ներկայացուցչի պարտաւորութիւնները։ Ծերունի Կապուստինը ամբիոնից դառն ճշմարտութիւններ էր թափում իր համակուսակիցների գլխին։ Նա ասում էր, որ իսկական պետական գաղտնիքները ոչոքի չեն յայտնվում. Նրանք յայտնի են զինուորական, ծովային մինիստրներին և Կայսրին։ Այդ գաղտնիքները ոչ մի դէպքում չեն կարող յայտնվել մասնաժողովի անդամներին. իսկ այն, ինչ որ կարող է ասվել մասնաժողովի 37 անդամներին, պիտի իմանան և միւս ժողովրդական ներկայացուցիչները։ Այդ պատճառով նա դէմ է Գուչկովի առաջարկութեանը, որովհետև այդ միջոցով խախտվում է Դումայի և նրա կօմիսիաների պարապմունքների կանոնաւոր կեանքը։ Դռնփակ նիստերում մի որևէ արձանագրութիւն չէ կարող լինել, որովհետև հարցը վերաբերվում է «գաղտնիքներին». իսկ այդ հանգամանքը կարող է նպաստել այնպիսի որոշումների, որոնք միանգամայն վնասակար կը լինեն ժողովրդական շահերին։ «Այդ իսկ պատճառով, ներկայ առաջարկութիւնը՝ պետական պաշտպանութեան մասնաժողովի նիստերը դռնփակ դարձնելը, ես գտնում եմ աննպատակայարմար և ոչ ցանկալի»։ Ամբողջ օպպօզիցիան բուռն ծափահարում է, իսկ կենտրոնը և աջակողմեանները շւացնում են։

Կապուստինը իջնում է ամբիոնից ձախակողմեանների ծափահարութիւնների տարափի տակ։ Երբ անցնում է Ռոդզիանկօյի մօտով, նա պախարակում է Կապուստինին այդ վարմունքի համար։ Այդ ժամանակ ձախակողմեանները իրանց համակրանքը աւելի բուռն կերպով են արտայայտում, իսկ աջակողմեանները և կենտրոնը շւացնում են և պախարակում։ Հոկտեմբերեան իշխ. Ուվարօվը շնորհաւորում է Կապուստինին այդ համարձակ քայլի համար և սեղմում է ձեռքը։

Ամբիոն է բարձրանում Գուչկովը—հեղինակը այս բոլոր խայտառակութեան։ Ժուռնալիստների մէջ վէճ է տիրում, որ նա իրան շատ դժուար կացութեան մէջ պէտք է զգայ, որովհետև իսկապէս շատ պատճառաբանված կարծիքներ էին յայտնված այդ առաջարկութեան դէմ։ Բայց Գուչկովը ապացուցեց, որ Զամբալօվսկին իրաւունք ունէր այնպէս ցինիկ լինելու... Նա ասում է, թէ չէ կարողանում հասկանալ, թէ ինչու համար այսպիսի հասարակ հարցին այդպէս լուրջ վերաբերմունք են ցոյց տալիս. բանը նրանումն է, որ հարցը վերաբերում է բիւրօկրատների պահանջին և որ նրանք չեն տայ բացատրութիւններ այդ մասնաժողովում, եթէ նիստերը դռնփակ չը լինեն. ուրեմն պէտք է կատարել նրանց պահանջը և ուրիշ ոչինչ։

Գուչկովը նոյնպէս զարմանում է, որ կադետները և սօցիալ-դեմօկրատները դժգոհ են այդ առաջարկութիւնից, քանի որ այդ կուսակցութիւնները հակառակ են կառավարութեան ժամանակակից ձևի հետ, և այդ կուսակցութիւններն են, որ փչացրել են երիտասարդ Ռուսաստանի գործը և այլն և այլն։

Գուչկովի ճառը նոյնիսկ հոկտեմբերեանների համար անսպասելի էր իր բովանդակութեամբ։ Եւ երբ նա վերջացրեց ճառը, շատ թոյլ ծափահարութիւն եղաւ։

Մօտեցաւ ամենավճռական րօպէն։

Նախագահ Խօմեակօվը նախ քուէարկում է Պերգամենտի առաջարկը, որ ներկայ հարցը յանձնվի այն մասնաժողովին, որ խմբագրում է Դումայի նակազը։ Դումայի մեծամասնութիւնը՝ ամբողջ օպպօզիցիայի դէմ՝ մերժում է այդ։

Քուէարկվում է Գուչկովի առաջարկը։ Խօմեակօվը առաջարկում է նրանց, որոնք դէմ են դրան, ոտքի կանգնեն։ Ստացվում է հետևեալ պատկերը. ամբողջ օպպօզիցիան ելած է, որովհետև արդէն Դումայի ամբիոնից յայտնել են, որ նրանք չեն կարող մասնակցել այդպիսի քուէարկութեան, իսկ կենտրոնը և աջակողմեանները նստած են, որովհետև համաձայն են առաջարկութեան հետ. միայն պրոֆ. Կապուստինը ոտքի վրա է։ Տպաւորութիւնը աննկարագրելի է և ճնշող։

Նախագահը յայտնում է, որ առաջարկութիւնը Դումայի կողմից ընդունված է։

Տիրում է լռութիւն... Չը կան ծափահարութիւններ. կարծես թէ մեծամասնութիւնը չէ յաղթողը...

Ի հարկէ ոչ. փոքրամասնութիւնը տարաւ յաղթանակը. նա ամենահամարձակ կերպով պատռեց քօղը և ցոյց տուեց ժողովրդին, թէ ինչպէս են ծախվում նրա իրաւունքները և ովքեր են նրա իսկական շահերի պաշտպանները։

Արսէն Քալանթար

ԱՐՓԻԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Արփիարեանին վերջին անգամ պատահեցի Կահիրէում, անցեալ տարի Եգիպտոս կատարած ճանապարհորդութեանս միջոցին, «Լուսաբերի» խմբագրատանը։

Իսկապէս «խմբագրատուն» բառը սխալ է, ինչպէս «Լուսաբերը», նոյնպէս և առհասարակ Եգիպտոսում հրատարակվող բոլոր հայ թերթերը խմբագրատուն չունեն։

Այլ ինչ-որ մութ գետնայարկում, մէկ կամ առաւելն երկու բաժանմունքից բաղկացած խոնաւ չորս պատեր։ Մի անկիւնում դրված է տպելու մեքենան, միւսում գրաշարները, երրորդում թղթերի մի մեծ դէզ. սրանց միջից անց ու դարձ են անում 3—4 և երբեմն շատ-շատ 5—6 բանւորներ։ Իսկ չորրորդում մի բաւական մեծկակ սեղան. վրան թափված են թերթեր, նամակներ, գրքեր և այլն, որի առաջ նստած է ինքը խմբագիրը։ Ահա այդ է եգիպտահայ թերթերի «խմբագրատունը»։

Այնտեղ է, որ ընդունում են թղթակցութիւններ, նամակներ, հաշիւներ. ցրիչները սեղանի մէկ-մէկ անկիւնը բռնած համարում են թերթերը, գրում են հասցէները, ծալում են, փակցնում են շտապ-շտապ։ Ամեն ոք շտապում է այնտեղ, բացի... եկող այցելուից, որին պէտք է թիւրքական «ղահվէն» հրամցնեն, առողջութիւնը հարցնեն, եղանակի մասին խօսք անեն, «սիգարա մը» (պապիրոս) առաջարկեն և սպասեն մինչև որ բարեհաճի ոտքի ելնել ու «մնաք բարով, Աստուած համբերութիւն տայ (!) ու գործերնուդ աջողութիւն պարգևէ» ասելով դուրս ելնէ։

Ահա հէնց այդ խառնուրդում գնացի տեսնելու Արփիարին, գրասեղանի առաջ թաղված մինչև քիթը՝ իր թղթերի մէջ։ Նա նոյն առաջվայ «դէրվիշն» էր, բայց այս անգամ իր անխնամ մազերն ու միրուքը աւելի քան սպիտակել էին։ Իր մինչև ուսերը—ուսերից էլ վար—հասնող սև լայն վերարկուն—այնքան լայն, որ կարծես մի ուրիշին էր փոխ առել—նոյնպէս սպիտակել էր... մազից թափվող սպիտակ թեփերից և օրերով չը մաքրված փոշիներից։ Երկար միրուքը՝ մաշած՝ իջնում էր մինչև կուրծքը։

— Բարև՜, Արփիար, ինչպէս ես, աղէկ ես։

— Է՜յ, իշտէ, կապրինք կոր։

— Կը ծերանանք կոր, բոէ սրտոր, բարեկամ։ Ատ ինչ հալ է, բոլորովին դերվիշցեր ես։

Շփոթված, մանկական ամաչկոտ մի ժպիտ անցաւ շրթունքի վրայով։

— Է՜, եղբայր, լրագրական աշխատանքը մարդս շուտ կը ծերացնէ և ժամանակ չի տար վրան-գլխուն հոգ տանելու։

— Աղէկ ամա, Պօլսոյ «Հայրենիքի» նախկին խմբագրին չի վայլեր, փարաւոնների երկրում այսպէս «ադդալ» ման գալ։

— Փարաւոնների երկի՜ր! իսկ այս խմբագրատունը կը վայլէ՞ փարաւոններու երկրին...

Պատասխանեցի, խօսք չը գտայ այս հարցին ի պատասխան։

— Դուրս ելնենք,—ասացի,—դուրս ելնենք շուտով։

— Սպասէ, ատ առաջնորդողը աւարտեմ ու կելլենք։

«Առաջնորդողը» քաղաքական մի յօդուած էր. Արփիար և քաղաքականութիւն. «Կարմիր ժամը» և «Մարօկկոյի խնդիր»!... Եւ ես դիտելով այս ալեխառն գլուխը՝ կռացած իր թղթի վրա, մտածում էի.—արդեօք դա չէ՞ր ամեն չարեաց պատճառը. արդեօք աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ փոխանակ «Բարը Ալիի» ցոյցի և այլ գործերով զբաղվելու, որ առիթ տուեց իր չարաչար «մեղադրանքին», իր միտքը և ժամանակը նուիրած լինէր յօդ հիմնաւի «Հայրենիք» թերթի պահպանման և յառաջատուութեան. աւելի լաւ չէ՞ր լինի, փոխանակ Լօնդօնում իր հրատարակած «Նոր Կեանքի» ճակատին յեղափոխական հաբլիկ կպցնելու, անկախ գրական մի թերթ յառաջատարած լինէր, ուր հնարաւորութիւն ունենար շարունակելու «Հայրենիքի» կատարած դերը։ Եւ այժմ էլ իր յօշոտված դիակի առաջ ակամայ մտածում եմ կրկին.—արդեօք աւելի լաւ չէ՞ր լինի փոխանակ «Լուսաբերի» խմբագրութիւնը իր վրա վերցնելու՝ իր սննդակում քաշված, իր գեղեցիկ գրական ներշնչումներին հետևելով մեզ տուած լինէր «Ապուշ»-ների, «Կարմիր ժամոց»-ների նման հրաշակերտներ...

Այս մտածումների մէջ դուրս եկանք միասին փողոց։ Արփիար երկու թևերի տակ ունէր թղթերի, լրագիրների և գրքերի երկու ահագին կոյտեր։

— Ի՞նչ են ատոնք, ո՞ւր ես տանում։

— Խմբագրութեան երկրորդ գրասենեակը, succursale-ը. տանք ալ հոն աչքէ կանցընեմ։

— Բայց չէ՞ որ մենք պէտք է մի սրճարան երթայինք ու քիչ մը խօսակցէինք։

— Հոն ալ կարող ենք խօսակցիլ և սուրճ ալ խմել. երկրորդ գրասենեակս սրճարանն է։

— ?!...

Եւ յիրաւի «Լուսաբերի» խմբագրի succursale-ն ուրիշ բան չէր, այլ պարզապէս անկիւնի սրճարանը։

Այնտեղ նստեցինք ու երկար խօսակցեցինք Պօլսից մեկնած օրից մինչև Կահիրէ հաստատվիլը իր գլխից անցած զանազան դէպքերի մասին։ Ցոյց տուեց Իտալիայում իր վրա կատարված մահափորձի առիթով ստացած 3—4 վտանգաւոր վէրքերը, որոնցից հրաշքով միայն ազատվել էր։ Տուեց մի քանի անուններ, որոնց մէջ մանաւանդ մէկի անունը, որ վերջին տարիները յունական «փալիքարի»-ական *) ժառանգութիւնների մէջ մասնաւոր հռչակ է ստացած, և վառվռուն փոքրիկ աչքերը կիսովին փակած, ճակատագրական մի նախազգուշացումով աւելացրեց.

— Շատ հաւանական է, որ շուտով այստեղ մահափորձ մ'ընեն վրաս, բայց փոյթս չէ. մ՛լ վարժուեցայ. Կարևոր ձեռագրութիւններ ունիմ ընկերք ազգին առջև, անոնք ալ ընեմ, ու այնուհետև կը հանգստանամ։

Երկար ժամանակ լուռ նայում էր անորոշութեան մէջ։ Յետոյ կարծես մի չարագուշակ միտք հեռացնելով իրանից բացականչեց.

— Ա՜հ, կուզէի ամսական երեսուն ֆրանկի (11 ր. 25 կ.) ապահովութիւն մը ունենալ և քաշուիլ Վենետիկ անկիւն մը ապրիլ։

Արփիարեանի վերջին ցանկութիւնն էր այդ, մեծ գրագէտի վերջին երազը, որը յետոյ էլ շատ յաճախ կրկնում էր մտերիմների շրջանում։

Իր մտերիմները այս տարի ծրագրում էին նրա գրական յօբելեանը տօնելով ապահովել այդ «30 ֆրանկը»։ «Փալիքարիս» ոճրագործ ձեռքը եկաւ ցնդեցնելու այդ գեղեցիկ երազը։

Ա.

*) «Փալիքարիա», որ յունարէն երիտասարդ է նշանակում, գործ է ածվում և կամաւոր զինուորի իմաստով։ Յոյն ժողովուրդը, սակայն, յաճախ այդ բառը փոխաբերական իմաստով տալիս է և այն մարդասպաններին, որոնք աչքի են ընկնում իրանց արտակարգ վայրագութեամբ և վատոգիութեամբ։

Բագու, 4 փետրվարի

Լսելով ազնիւ Արփիար Արփիարեանի մահվան գոյժը, ես, որ քսան տարի շարունակ կարդում էի նրա յօդուածները «Մշակում», չեմ կարող չարտայայտել իմ խորին վիշտը նրա սպանման առիթով և միաժամանակ իմ զզւանքը և ատելութիւնը այն գազան մարդկանց, որոնց ձեռքերը չը դողացին այդ սուրբ սպանութեան րօպէին։ Այո, մեռաւ մի գրական խոշոր և մեծ գործիչ, զոհ գնալով մի խումբ սրիկաների և մարդասպանների լարած դաւերին։ Բայց մինչև երբ հայ ժողովուրդը պիտի համբերի և սուս ու փուս տանի այդ չարագործների արարքները։

Երդուեալ-հաւատարմատար՝
Արշակ Առաքելեան

Բագու, 4 փետրվարի

Խորապէս վշտացած «Մշակի» երկարամեայ և տաղանդաւոր թղթակցի՝ Թիւրքահայ լաւագոյն հրապարակախօսներից առաջնակարգի՝ Հայկակ-Արփիար երևելի գրողի մահվան պատճառով, սրտի բուռն զայրոյթով բողոքում եմ այն հրէշաւոր գործունէութեան դէմ, որ անմարդի ոճրագործութեամբ վերացնում է ասպարէզից գրչի, խօսքի և գաղափարի բիրտ մարտնչողներին։ Հանգիստ քո աճիւնին, մաքուր բազմաշխատ մշակ, խօսքի անվհատ քարոզիչ, գաղափարի անվեհեր նահատակ։ Նզովք մարդասպաններին։

Լ. Դանիէլեան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Այս օրերս կը սկսվին այն դպրոցական յանձնաժողովի զբաղմունքները, որ պ. Հակելի նախագահութեամբ պէտք է քննէ ամենայն հայոց հանգուցեալ կաթողիկոսի կողմից ներկայացրած հայոց դպրոցների ծրագիրը։ Ինչպէս յայտնի է, հանգուցեալ կաթողիկոսը այդ յանձնաժողովի անդամներ էր կարգել իր կողմից տեղապահ Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին և իրաւագէտներ՝ պ.պ. Ս. Մամիկոնեանին և Ս. Տիգրանեանին։ Այժմ, որովհետև տեղապահ Սուրէնեանը ինքն այլևս անկարող էր գալ, իր կողմից փոխանորդ կարգեց Երևանի առաջնորդ Յուսիկ արքեպիսկոպոսին։ Էջմիածնի կողմից նշանակված երեք անդամներն էլ եկել են Թիֆլիս։

Յանձնաժողովը, որին անդամակցելու հրաւիրված է Փոխարքայի կողմից և «Մշակի» խմբագիր Ալէք. Քալանթար, պէտք է, ինչպէս ասացինք, զբաղվի այն նախագծի քննութեամբ, որ հանգուցեալ կաթողիկոսը առաջարկել էր կառավարութեան հաստատութեան։ Առաջ ենք բերում այդ նախագծի կէտերը.

1) Հայոց եկեղեցու համար Ռուսաստանում վերահաստատվում է իր նախկին իրաւունքը՝ ինքնուրոյնաբար բանալ իր սեփական հոգևոր-կրթական դպրոցական հաստատութիւնները և պահել նրանց իր բացարձակ կառավարութեան ներքոյ։ Բացման կարգը, պահպանութեան աղբիւրները, դասընթացքը, դասարանների թիւը և առհասարակ այդ կրթական հաստատութիւնների ամբողջ կազմակերպութիւնը և կառավարութիւնը որոշվում են առանձին կանոնադրութիւններով, որ կը սահմանեն պատշաճաւոր եկեղեցական-հասարակական հիմնարկութիւնները։

2) Հայոց եկեղեցական իշխանութիւնը պարտաւոր է հաղորդել բացված դպրոցների մասին երկրի բարձր իշխանութեան կամ ներքին գործերի մինիստրութեան։

3) Այդ կրթական հաստատութիւնների սաներին զինուորական ծառայութեան մէջ մտնելու յետաձգման վերաբերմամբ, իրանց ուսումը աւարտելու համար, ծառայութեան ժամանակամիջոցը կրճատելու և առհասարակ զինուորական ծառայութեան վարման, ինչպէս և զօրքերի մէջ իսկական ծառայութիւնից խաղաղ ժամանակը արձակելու և ուսուցիչների պահեստի մէջ հաշւելու վերաբերմամբ, հայոց դպրոցները հաւասարեցվում են իրանց ուսման ծրագրով համապատասխան կառավարչական-կրթական հաստատութիւններին։

Մեզ հաղորդում են, որ Էջմիածնի ներկայացուցիչներին հրահանգ էր տրված հանգուցեալ կաթողիկոսից, դուրս չը գալ այս ծրագրի սահմաններից, և նոյն հրահանգը այժմ վերահաստատել է տեղապահը։

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Փետրվարի 4 ին, Թիֆլիսի Դուման, ի թիւս մի քանի այլ հարցերի, շարունակեց ծառայողների և բանւորների նորմալ հանգստութեան հարցի քննութիւնը։ Առաջ քննվեց պարիկմախերների գործատան ծառայողների հանգստութեան հարցը։ Ուպրավան որոշել էր ձմեռը աշխատանքները սկսել առաւօտեան ժամը 10-ին և վերջացնել երեկոյեան 7-ին, իսկ ամառը՝ առաւօտեան ժամը 9 ին և վերջացնել երեկոյեան 6-ին։ Դուման մի քանի վիճաբանութիւններից յետոյ հաստատեց այդ որոշումը, բայց մերժեց այն պահանջը, որ անում էին ծառայողները և ուպրավան, թէ տէրերը իրաւունք չունենան աշխատել բանւորների հանգստի ժամանակ։

Այնուհետև Դուման մի քանի փոփոխութիւններով, բացառութեամբ § 6-ի, ընդունեց պարտադիր կանոնների ամբողջ ծրագիրը, որ առաջ կը բերենք յաջորդ անգամ։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՌՈՒՍԿԱՆԱԳԵՏԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքում բազմացել են ահագին քանակութեամբ շներ, որոնք այս ու այն կողմը վազվզելով վախեցնում են անցորդներին։ Ազգաբնակութեան ապահովութեան համար ես առաջարկել եմ քաղաքի շները որսող կապալառու Ի. Յարութիւնեանին գործադրել իր պայմանը շուտով։ Ընդ սմին կարգադրում եմ ոստիկանական պաշտօնեաներին հսկել՝ 1) շների որսալը լինի պայմանագրի համաձայն, առանց չարչարելու և

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Սրտանց ողջունելով մեր ամենքիս սիրելի բարեգործական ընկերութեան նոր շրջանի թևակոխումը, մենք կարևոր ենք համարում յայտնել այն սպասելիքները, որ ունի և պէտք է ունենայ դէպի այդ կարևոր կազմակերպութիւնը հայ ինտելիգենցիան և հայ ժողովուրդը։

Հապճեպով տարված առաջին ընդհանուր ժողովի մէջ անկարելի դարձաւ մտքերի փոխանակութիւն յարուցել և լրջօրէն խորհել այդ միակ ազգային խոշոր հիմնարկութեան խաղալիք դերի մասին մեր տխուր կացութեան մէջ։

Այն ինչ գործելակերպի լուրջ մշակումն է որ պիտի բարձրացնէ բ. ընկ. իր կոչման աստիճանին։ Որքան էլ լայն լինի ընկերութեան ծրագիրը, որչափ էլ եռանդուն լինի նորընտիր խորհուրդը, դարձեալ անկարելի կը լինի բաւարարութեան տալու հայ ժողովրդի ծով կարիքներին, եթէ լաւ մշակված չի լինի ընկերութեան գործունէութեան սիստեմը։

Հայ ինտելիգենցիան մինչև այսօր չէ տուել ժողովրդի վերածնութեան ծրագիրը։ Ճշմարիտ է, նա միշտ արձագանք է տուել ժողովրդի կոչերին, միշտ ձգտել է ամոքելու նրա բազմաթիւ ցաւերը։ Բայց նա երբեք չէ ունեցել մի ուղեցոյց, երբեք չէ մշակել իր համար մի գործելակերպ, որին հետևէր հաստատ քայլերով, առանց տատանումների։

Մի չափազանց հեշտ յուզվող, հեշտ հիասթափվող տարր է հայ երիտասարդութիւնը։ Նրա ամբողջ գործունէութիւնը բռնկումների մի շարք է կազմում։ Ամեն մի նոր գաղափար նրան յուզում է, ամեն մի ժողովրդական աղէտ ոտի կանգնեցնում նրան։ Բայց այդ երկար չէ տևում։ Անցնում է մի շաբաթ, մի ամիս, նա նորից բռնկվում է մի նոր հասարակական երևոյթի առիթով. նոր յուզումներ, նոր ժողովներ, մեծ-մեծ ճառեր. լրագրութիւնը աղմկում է, և մոռացվում է այն, ինչ-որ այնքան մօտ էր մեր սրտին մի շաբաթ առաջ։

Օրինակների համար հարկ չը կայ հեռու գնալ։ Վերջին ամիսների դէպքերը բաւական են մեր ասածներին ապացուցելու։ Ի՞նչ հետք մնաց այն դղրդիւն ժողովներից ու ճառերից, որ յարուցեցին կաթողիկոսի մահը, Հայրիկեան ֆոնդը, ուսկաների պատգամաւորական ժողովը, զանազան յօբելեաններն և, մի քիչ առաջ, Էջմիածնի համագումարը, որին այնքան յոյսեր էր ծնեցրել մեր սրտերում։ Եւ այսօր մեր առաջ դրված է մի նոր յուզիչ խնդիր, Թիֆլիսում հայ թատրոնի շէնքի կառուցման խնդիրը, որին էլի կը սատչի և կը մոռացվի, երբ ասպարէզ կը գայ մի նոր ստիպողական պահանջ։

Մեր գործունէութիւնը հրաբխային վիժումների բնաւորութիւնն է կրում։

Մեզ համեմատում են ֆրանսիացիների հետ։ Այո, մենք էլ հեշտ բռնկվող ազգ ենք, բայց ցաւակցաբար հէնց դրանով էլ վերջանում է նմանութիւնը։ Երբ հարցը գալիս է մի խոշոր գաղափարի իրագործման, այն ժամանակ, թող ներվի ինձ ասել, մենք ասիացի ենք դառնում։

Պէտք է որոնել այս երևոյթի պատճառը, որպէսզի հնար լինի ճար անելու։ Պատճառը նրա մէջ չէ, որ հայ ինտելիգենցիան զարգացումով կամ իդէալներով ստոր է եւրոպականից. այն չէ միայն նոյնպէս, որ մեր ռուսական կրթութեան սիստեմը չէ մշակել մեր մէջ տոկուն և անխոնջ աշխատողներ, բառիս բուն նշանակութեամբ։ Իմ կարծիքով, գլխաւոր պատճառը թաղնված է ընդհանուր ազգային ծրագրի բացակայութեան մէջ։ Մենք չը գիտենք կամ չենք ուզում տեսնել ժողովրդի իսկական հիմնական հիւանդութիւնը, այլ բժշկում ենք այդ մարմնի քայքայման արտայայտութիւնները։ Մենք սպեղանի ենք քսում հիւանդի բշտիկներին, փոխանակ նրա հիմնական հիւանդութիւնը—ծաղիկը—բժշկելու։

Ազգի կուլտուրական զարգացման ծրագիրը պէտք է այժմ պարզ և որոշ ձևակերպութեան զրվի ժողովրդի առջև։ Մի հասարակութեան կուլտուրական զարգացման աստիճանը կարելի է որոշել հասարակական օգտատուութեան հիմնարկութիւնների կազմով։

Օգտատուութեան գաղափարը յատուկ է մարդուս, բայց զարգացման ստոր աստիճանի վրա կանգնած հասարակութիւնների մէջ գոյութիւն ունի բարեգործութիւնը միայն։ Մի ուժեղ անհատ պահանջ է զգում օգնելու մի ուրիշ աւելի թոյլ անհատի, մի հարուստ՝ մի կամ մի քանի աղքատի։

Աւելի զարգացած ժողովրդի մէջ՝ բարեգործութեան գաղափարը անհատականից դառնում է հաւաքական։ Մի խումբ մարդիկ, մղված մի որևէ բարեգործութեան կամ առհասարակ օգտատուութեան գաղափարով, ժողովվում ու կազմում են մի հիմնարկութիւն, յատուկ, սահմանած նպատակով, օր. աղքատներին օգնելու, որբերին պատսպարելու կամ ուսումնարան բանալու և այլն։

Այսպիսով կազմվում են մի շարք անկախ ընկերակցութիւններ, միշտ յատուկ նպատակներով։

Դա էլ արդէն հասարակութեան ինքնաճանաչման մի զօրեղ արտայայտութիւն է։ Այսօր մենք, հայ հասարակութիւնը, այդ շրջանումն ենք։ Մենք ունենք զանազան ծխական հոգաբարձութիւններ և այլն։

Այդ սիստեմը առերևս ապակենտրոնացման նշան է, այո, բայց եթէ մօտից դիտելու լինենք այդ նշանի գործը, կը մնանք ապշած ստացված խղճուկ հետևանքների առաջ, որոնք չեն համապատասխանում նրանց բացման հանդիսաւորութեան, փքուն ճառերին և տածած յոյսերին։

Հասարակական ուժերի այդպիսի ջլատումն խանգարում է հաւաքական գործունէութեան սիստեմը, մի տեսակ պայքար է առաջ բերում տարբեր ընկերակցական պլուտոնների մէջ, որից տուժում են նոյն ընկերութիւնները, դատապարտված բարակացաւի։ Պարզ է, որ մի հիմնարկութեան կենսունակութիւնը նախօրօք որոշվում է այն վստահութիւնով, որ նա ընդունակ է դառնում ներշնչելու հասարակութեան, իսկ մենք երկար տարիների փորձով գիտենք, որ մեր մէջ չը կայ վստահութիւն դէպի հիմնարկութիւնները, այլ կայ երբեմն դէպի այն անձնաւորութիւնները, որոնք այս-ինչ կամ այն-ինչ հիմնարկութեան գլուխն են կանգնած։

Այսպիսով մեր օգտատուական ընկերութիւնները իրանց սահմանափակ սպեցիալ նպատակով գրաւում են հասարակութեանը ոչ թէ իրանց գաղափարով, այլ շնորհիւ այս-ինչ կամ այն-ինչ ղեկավարի վայելած հեղինակութիւնով, և մեծ մասամբ պահպանվում են մի կերպ այս վերջինների ջանքով։ Անտարակոյս նրանցից շատերը մի որոշ թիւ անկեղծ համակրողներ են գտնում հասարակութեան մէջ, բայց միայն մի որոշ թիւ և երբէք ամբողջ հասարակութիւնը, ամբողջ ազգը։

Այդ մի անօրմալ դրութիւն է, որը մի համակրելի ընկերակցութեան բաղդը կապում է անձնաւորութեան հետ, ուստի և տեսնում ենք՝ որչափ ճլերքացած են մեր բոլոր հաստատութիւնները։ Շատերը ուղղակի ձեռք պարզելով են ապրում, միւսները զօռով։ Միւս կողմից՝ ընդհանուր ծրագրի բացակայութեան արդիւնքը այն ցաւալի երևոյթն է, որ մեր կուլտուրական օգտատու ձեռնարկութիւնները պատահական են դառնում։ Այսօր բաղդի բերմունքով Թատրոնի յօբելեան է առաջ եկել, և մենք յափշտակվում ենք մի շքեղ թատրոն կառուցանելու մտքով. վաղը մի անդ առիթ է ընկել, վազում ենք այնտեղ. մի ուրիշ օր մի գրող կը մեռնի, և մենք կը մտածենք գրագէտ-

տանջելու կենդանիներին, 2) որ վերջանայ մինչև առաւօտեան ժամը 8-ը, 3) շներին որսալու ժամանակ դռնապանները տների բակերից դուրս քշեն թափառող շներին, 4) որսալը կատարվի ամենայն օր, երկուշաբթի և հինգշաբթի՝ 1, 2, 3 և 4-րդ քաղաքամասերում, երեքշաբթի և ուրբաթ՝ 5, 6 և 7-րդ քաղաքամասերում, և չորեքշաբթի և շաբաթ՝ 8, 9, և 10-րդ քաղաքամասերում, 5) որսալու օրերը նշանակել իւրաքանչիւր ոստիկանատնից մի-մի թաղական վերակացու, ինչպէս նաև քաղաքապահ ոստիկաններ՝ օգնելու համար, 6) պրիստաւները Ցարութիւնեանից պահանջելու են, որ անասունների լէշերը անմիջապէս վերցնէ փողոցներից։

ՀԱՅ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ

Ոչ մի բան ինձ այնքան չէ զարմացնում, որքան այն հանգամանքը, որ այժմ մեր մէջ տեղից մեր կենողն ուզում է թերթ հրատարակել և խմբագիր դառնալ։ Նախկին խմբագիրների պատկառելի անունն ու դիրքը ծաղրի առարկայ են դարձրել։ Ամեն մի գրիչ շարժել իմացող համբակ կամենում է խմբագրի անունը վաստակել և խմբագիրների շարքն անցնել։

Այո, կարծես թէ ամեն ինչ մանրացել է կեանքում. հետևապէս բնական է թւում և այդ հանգամանքը։ Այստեղ ակամայ վերարտադրվում է իմ յիշողութեան մէջ մեր եկեղեցական պատմութիւնից մի դէպք։ Մի շատ ծեր, համարեա մէջքը կռացած եպիսկոպոսի, Եղիազար անունով, կաթողիկոս են ընտրում. երբ հարցնում են, թէ ինչպէս կարող ես կառավարել, քանի որ դու այդքան ծեր ես, նա պատասխանում է. «Է՜հ, ոչինչ, գոնէ անունս գրել կը տամ եկեղեցու պատի վրա»։ Նա դրանով ուզում էր ասել, որ իր անունը կլինէր կաթողիկոսների ցանկը։

Այժմ ճիշտ և ճիշտ նոյն հանգամանքն է տիրապետում և հայ մամուլի ասպարէզում, ուր հայ խմբագրի դափնիները հանգիստ չեն տալիս շատերին։

Ես դէմ չեմ թերթ հրատարակելուն և խմբագիր լինելուն, բայց դրա համար հարկաւոր է գիտութիւն, լայն զարգացում և լեզուի ուսումնասիրութիւն, որ մեզանում անուշադրութեան են մատնում։ Ապացոյց ասածիս՝ դուք վերցրէք այն թերթերը, որոնք միջոցների սղութեան պատճառով սրբագրվում են իրանց խմբագիրների ձեռքով, թերթեցէք և կը տեսնէք ճրպիսի բոբիկութիւն հայոց լեզուի մէջ. դեռ մի կողմն եմ թողնում մտքի խորութիւնը, որ բոլորովին բացակայում է նրանց մէջ։ Բացի դրանից՝ էլ ինչպիսի անճաշակ յօդուածների և անհամ ոտանաւորների տպագրութիւն, որ մարդ ուղղակի զարմանում է նրանց խմբագիրների ճաշակի վրա և ակամայ ափսոսում նրանց տպագրութեան վրա արած ծախսերը։ Աւելացրէք դրա վրա և այն հանգամանքը, որ շատերը, նիւթական միջոցներ չունենալով թերթը կանոնաւոր հրատարակելու, դիմում են րէկլամների և աշխատում միմեանց ձեռքից բաժանորդներ կորզել, այն ժամանակ ամեն ինչ կատարեալ կը լինի։

Կան և այնպիսի աֆերիստներ, որոնք առանց կարմրելու յայտարարում են բանաւոր կամ գրաւոր կերպով, թէ մեր թերթի հրատարակութիւնն ապահովված է նիւթապէս՝ ամենաքիչը տասը տարով, սակայն չէ անցնում մի կարճ ժամանակ, որ նրանց թերթը դադարում է հէնց միջոցների սղութեան պատճառով կամ հնարաւորութիւն չունեն տպագրված համարները տպարանից դուրս բերելու։ Իսկ մի քանիսներն էլ զբաղված են կուրծք ծեծելով և հայ հասարակութեանը մեղադրելով, թէ ինչու նա իրանց անբովանդակ թերթերը չէ ապա-

նների ֆօնդ կազմել։

Այս բոլորը պատահական է և ուրեմն անխուսափ։

Ծրագրի բացակայութեան մի ուրիշ արտայայտութիւնն է ձեռնարկութիւնների անհամաչափութիւնը։ Մենք չը գիտենք կարիքները դասաւորել ըստ պահանջի։ Երբեմն մի աննշան, անպէտք գործ առաջ ենք մղում մեծ զոհաբերութիւններով, անտեսելով մի աւելի խոշոր, աւելի սախլողական կարիք։ Այսպէս, երբ երկիրը ձեռից գնում է սովից, երբ ծծկեր մանուկները մանգաղվում են ամեն տեղ վարակիչ հիւանդութիւններից, երբ ժողովրդի մէջ զբաղմունքը, փոխանակ աւելանալու, տարէ-տարի պակասում է, երբ «մայրաքաղաքում» ուսումնարան է փակվում մի քանի հարիւր րուբլու համար,—երիտասարդութիւնը երազում է հարիւր հազարանոց մի շքեղ թատրօնական շէնք կառուցանել, այն էլ Թիֆլիսում։ Դա մեր անխուսափ գործելակերպի նմուշներից մէկն է։ Մենք չունենք մի նախօրօք որոշված ուղեցոյց, որ կշռէր դնենք թատրօնական շէնքից սպասված կուլտուրական արդիւնքը այն արդիւնքի հետ, որ կը ստանայ ժողովուրդը, եթէ այդ գումարով շինվեն 75 լաւ դպրոցական շէնքեր, կամ հազար հասարակական բաղնիք կամ տաս գիւղական հիւանդանոց։ Մենք այսօր կանգնած ենք կուլտուրական այս երկրորդ աստիճանի վրա։ Մեզնից աւելի զարգացած հասարակութիւնների մէջ օգտատւութեան սանդուղը աւելի ևս ընդարձակվում է։

հովնում, մոռանալով այն հանգամանքը, որ բովանդակալից թերթերն ինքն ըստ ինքեան կատարում են իրանց նուաճումները և ապահովւում իրանց։ Ես այստեղ նկատի չեմ առնում ազգային փողերով հրատարակվող և բանի ոյժի ենթակայ թերթերը։ Ես աւելորդ եմ համարում նաև անուններ թւել և փաստեր բերել. ով հետևել է մեր լրագրութեանը, նա անշուշտ կը համոզվի իմ ասածների ճշտութեան մէջ։

Մեր ներկայ թերթերն այնքան շատ են եղած պահանջից, որ դժուար է բոլորին էլ խստիւ հետևել, դեռ չեմ ասում ստանալ։ Իսկ եթէ դու գրող ես, այդ դէպքում ուղղակի ժամանակ չէ ներում և՛ հետևելու, և՛ գրելու։ Բայց ինչ եմ ասում. մեր մէջ բոլորն էլ գրողներ են դարձել, իսկ կարդացողներն ովքեր պէտք է լինեն։ Սակայն հոգ չէ. ташзեrն ն կанչvaծ, բայց քչerն ն բнтrvaծ։

Փոխանակ խմբվելու մի քանի լուրջ թերթերի շուրջը և մշակված նիւթեր տալու՝ մենք գիտակցաբար ջլատում ենք մեր ոյժերը։ Այդպիսով նոյնիսկ այդ լուրջ թերթերի գոյութիւնն ենք վտանգի ենթարկում։ Մենք անընդունակ ենք խմբական ոյժերով գործելու։

Եւ այդ է պատճառը, որ մեր թերթերը սունկի պէս բուսնում են և սուսկի նման անյայտանում, հայ լրագրութեան տարեգրութեան մէջ միայն իրանց անունը թողնելով։ Այնքան բազմաթիւ են դրանք, որ հայ լրագրութեան ապագայ պատմագիրը շատ պէտք է դժուարանայ դրանց բոլորի անունները գտնելու և ժամանակագրական կարգով դասաւորելու մէջ։ Իսկ այն ինչ՝ օտարների առաջ մենք միշտ կարող ենք պարծենալ, որ այդքան բազմաթիւ և բազմազան լրագիրներ ենք ունեցել։

Չէ, «ազգերնիս կառաջադիմէ կոր...»։

Խ. Բաբայեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Երէկ, փետրվարի 6-ին, տեղի ունեցաւ սիննի զաւանութեան հոգևոր պետ մուֆտի Գաիբովի 50-ամեայ գործունէութեան յօբելեանը։ Կովկասի Փոխարքան ուղարկել էր իր կողմից ներկայացուցիչ շնորհաւորելու տօնը և յանձնել էր Աննա I աստիճանի շքանշանը։ Այնուհետև եկել էին շնորհաւորելու Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ Գ. արքեպիսկոպոս Սաթունեան, նահանգապետը, քաղաքագլուխը, Կաղանիլիպօվ և ուրիշ ուրիշ շատ անձեր։ Մանրամասնութիւնները կը տանք վաղը։

— Եփրեմ վարդապետ Սուքիասեան խնդրում է մեզ յայտնել, որ նրա մօտ կայ 25 րուբլի Արիստակէս արքեպ. Սեդրակեանի մահարձանի համար։

— Ի նկատի ունենալով, որ վերջին չորս օրում անդրկովկասեան երկաթուղիներով Թիֆլիս է ներմուծված մօտ 45,000 պուդ ալիւր, պէտք է սպասել, որ նրա գները շուկայում կընկնեն։

— Միսը քաղաքումս վերջին երկու օրս շատ թանգացել է։ Տաւարի միսը ծախւում են ֆունտը 15—16 կոպէկով։ Մսավաճառները պատճառաբանում են նրանով, որ չօվդարները տաւար չեն բերում Թիֆլիս վաճառելու, իբր թէ այն պատճառով, որ շուտով պատերազմ կը սկսվի։

— Կովկասեան զինւորական-նահանգական դատարանին է յանձնված Բագու քաղաքի բնակիչ Մուխտար Հաջի Միրզա Մահմէդ-օղլի, որ մեղադրվում է նաւթ գողանալու մէջ։

— Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնից ընտրված վերաստուգիչ յանձնաժողովը փետրվարի 5-ից ձեռնարկեց քննելու ընկերութեան վերջին հինգ տարվայ դրամական հաշիւները։

Մանր սպեցիալ ընկերութիւնները ձուլվում են մի մեծ համահասարակական կազմակերպութեան, պահպանելով իրանց ինքնավարչական ձևը։ Այնտեղ մի մեծ համայնք, ամբողջ ազգը մի կամ մի քանի օգտատու մարմիններ է կազմակերպում, որոնց յանձնվում է հասարակական կարիքների վրա հսկել։ Այդ կենտրոնական կասսան են մտնում հասարակական նուիրատուութիւններ, ինչ օգտատու նպատակով էլ լինէին նրանք տրված, և այդտեղից գումարներն անցնում են սպեցիալ ճիւղերին (ասենք՝ մեր այժմեան ընկերութիւնների նման հիմնարկութիւնների), ըստ նուիրատուի ցանկութեան։ Սակայն այդ յատուկ գումարները կարող են և չը լինել, և փողերը դրված կը լինեն կենտրոնական մարմնի տրամադրութեան տակ։ Այդ դէպքում գումարները հասցվում են այն ճիւղին, որն աւելի կարիք ունի։ Այդպիսի կազմակերպութիւն ունեցող հասարակութեան մէջ տեղի չէ կարող ունենալ այնպիսի երևոյթ, որ մի քաղաքի մէջ երկու որբախնամ ընկերութիւններ կողք կողքի ապրեն խեղճուկ կենցաղով և չը կամենան ձուլվել, որպէսզի գոնէ ծախսերը պակասեն ու պատսպարված որբերի թիւն աւելանայ։

Այդպիսի մի մարմին պիտի անհրաժեշտաբար վայելի հասարակութեան վստահութիւնը, անկախ վարչութեան կազմից։ Հասարակութիւնը պիտի տեսնէ միմիայն դըրօշակը, որի ետևից կերթայ և դրօշակակիրը։

Այդպիսի մի ընկերակցութիւն չի վախենայ կուսակցական պայքարից և ընդու-

— Մեզ խնդրում են տպագրել. «Մի հայ երիտասարդ, 21 տարեկան, խուլ և համրը, Անդրէ Մամալեանց անունով, դեկտեմբ. 2-ին Նաւթլուղի հիւանդանոցից արձակվելով անյայտացել է։ Հայրը խնդրում է տեսնողներին յայտնել Թիֆլիս, Անդրէևսկայա փողոց, № 81, Բ. Պ. Ղրաղեանցին»։

— Փետրվարի լոյս 5-ի գիշերը, Գօգօլեվսկի փողոցում, № 55 տանը, խուզարկութիւն կատարվեց։ Ձերբակալվեցին 12 հոգի, միւս օրը 6-ը արձակվեցին։ Ձերբակալվածները գլխաւորապէս էլեքտրաքարշի ծառայողներից են։

— Փետրվարի 5-ին, Պօկրօվսկայա փողոցում, № 29 տանը, Վանօ Օնիկաշվիլու բընակարանում գտնված իրերի թւում, բացի սկզբում գտած 12 ռումբից, տարճանակներից և այլն, խանդուն խուզարկութիւններից յետոյ, կրկին գտնվել են «Պարաբէլում» սիստեմի ատրճանակ, 50,000 րուբլու բանկի ընկալագիր (չէկ), փոխանակագիր 517 րուբլու և այլ թղթեր, որոնք յափշտակվեցին Աֆրիկեանի գործակատար Գրիգոր Ազարեանից յունվարի 16-ին։ Շտաբս կապիտան Սուժինինկովը այրել է 13 ф. 72 մսխալ պայթող հեղուկ և 33 կապսիւլ մնդիկ։

— Կիրակի, փետրվարի 10-ին, ցերեկվայ ժամը 11-ին, հայկական դրամատիկական ընկերութեան դրասենեակում (Գանօվսկայա № 7) նշանակված է դրականագէտների Թիֆլիսի ընկերութեան ընդհանուր ժողովը։ Պարապմունքի առարկաներն են արհեստակցական միութեան կազմակերպութիւնը և այլ հարցեր։

— Թիֆլիսի քաղաքային դումայի դպրոցական մասնաժողովին յանձնարարված է մշակել մի նախագիծ, որի համաձայն քաղաքի զանազան մասերում բացվելու են դպրոցներ, յատկապէս արհեստանոցների ծառայողների երեխաների համար, որոնց, 1907 թ. նոյեմբերի 15-ի օրէնքի համաձայն, տրվում է օրական երեք ժամ ուսանելու համար։

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը ձեռնարկել է հաստատելու Թիֆլիսում յատուկ արհեստաւորական հսկող մի մարմին, որի վրա պարտականութիւն է դրվելու հսկել, որ դումայի ընդունած կանոնները արհեստաւորների ծառայողների նօրմալ հանգստի վերաբերութեամբ ճիշտ կերպով գործադրվեն։

— Կովկասեան կայսերական բժշկական ընկերութիւնը դիմել է Կովկասի բժիշկներին և խնդրել յայտնել՝ թէ ինչ տեսակ մասնակցութիւն կարող են ցոյց տալ «Կովկասի բժշկական լրատու» թերթին, որի առաջին համարը մամուլ յոյս ունի լոյս ընծայել այս տարվայ մայիս ամսին։

— Թիֆլիսի նահանգական անասնաբուժական տեսուչը տեղեկացրել է Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան, որ ութերորդ քաղաքամասում, Դեսիմօնովսկի հրապարակում, երևան է եկել խոշոր անասունների ժանտախտ, որի պատճառով խընդրում է քաղաքային վարչութեան՝ ուղարկել իր ներկայացուցչին հակաժանտախտային գործադիր մասնաժողովի համար։

— Դումայական վերաստուգիչ յանձնաժողովի նախագահի ընտրութիւնը նշանակված է կիրակի, փետրվարի 10-ին։

— Թիֆլիսի քաղաքային դումայի հետևեալ նիստը նշանակված է երկուշաբթի, փետրվարի 18-ին։

— Կովկասում տնայնագործական արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու համար երկրագործութեան և պետական գոյքերի մինիստրութիւնը խնդրում է 8 հազար րուբլի, փոխարէն այն 4000 րուբլու, որ ներկայումս ծախսվում է նոյն առարկայի վրա։

— Քութայիսի նահանգապետ Սլովօչինսկու նախագահութեամբ, երկրիս բարձր իշխանութեան կարգադրութեամբ, մի յատուկ մասնաժողով է կազմված՝ Քութայիսի

նակ կը լինի ժողովելու իր շուրջը ամեն ուղղութեան մարդիկ, որոնց համար թանգ է ժողովրդի վերածնութեան գործը։ Պարիզի Assistance publique-ը կուսակցական միտումներից բարձր է։

Դա է մեր կարծիքով այն դերը, որը կարող էր ստանձնել հայոց բարեգ. ընկերութիւնը։ Նա կարող է ազգային վերածնութեան գործը առաջ տանել, եթէ լուրջ մշակված ծրագրով գործէ. ծրագրով, որ պէտք է մշակէ ամբողջ հայ ինտելիգենցիան։ Երբ հասարակութիւնը կը տեսնէ, որ մի լուրջ մարմին կայ իր պէտքերը հոգալու համար, որը թռիչքներ չէ անում, այլ ընթանում է իր նախագծած ուղիով, նա կը բացի իր քսակը հաւատարմութեամբ, համոզված լինելով որ իր դրամները գնում են ժողովրդի իսկական օգտին։ Թող դուրս գայ վերջապէս մեր օգտատւութեան գործը իր նեղ, մասքին շրջանից և դառնայ ազգային կուլտուրական վերածնութեան մեծ գործ։ Բարեգ. ընկ. խորհրդի վրա դրված է այս պատասխանատուութիւնը. նա այսօր և եթ պիտի հրաւէր կարդայ հայ ինտելիգենցիային և նրա հետ մշակէ իր գործելակերպի ծրագիրը։ Այլապէս չենք վստահանայ նրա վրա մեծ յոյսեր դնելու։

Բժշ. Վ. Արծրունի

գիւղատնտեսական ուսումնարանի գործերը կարգի բերելու համար։

— «Зак.» լրագիրը հաղորդում է, որ «Ինօրօդցի» (Օտարազգիներ) լրագիրը, որ լոյս պիտի տեսնէր երկուշաբթի օրերը, յիրաւի փակված է։

— «Новое Время» լրագրին Թիֆլիսից ուղարկված է հետևեալ հեռագիրը. «Թիւրքիայի հետ ընդհարում ունենալու անխուսափելիութեան լուրերը տարածվում են աւելի յամառօրէն։ Կովկասի սահմանի մօտ թիւրքաց զօրքերի առաջխաղացումը շարունակվում է։ Յամառօրէն պնդում են, որ դրութիւնը շատ լուրջ է»։

— Թիֆլիսի էլեքտրաքարշի ընկերութիւնը տեղեկացրել է քաղաքային վարչութեան, որ նա համաձայն է Աւճալեան ձիաքարշը փոխարինել էլեքտրաքարշով։

— Մոսկովսկայա փողոցում ապրող Աննա Օրօլէնսկայան յայտնել է ոստիկանութեան, որ փետրվարի 4-ին, գիշերվայ ժամը 12-ի մօտերը, երբ նա անցնելիս է լինում Մոսկովսկայա փողոցով, նրա վրա յարձակվում է Կերեսելիձէի տան դռնապան Զաքար Տէրտէրովը, քաշում տանում է իր բնակարանը և բռնաբարում է նրան, խլելով 3 ոսկէ մատանի և 50 րուբլի փող։ Տէրտէրովին ոստիկանութիւնը ձերբակալել է։

— Յունվարի 31-ին, Թիֆլիսի էլեքտրաքարշի վարչութիւնը նոր վերատեսուչ Ալիբէգօվի միջոցով յայտնում է ծառայողներին, որ քաղաքային վարչութիւնը գտել է, որ էլեքտրաքարշի ընկերութիւնը իրաւունք չունի ձրի տոմսակներ բաժանել իր ծառայողներին, և պահանջում է ոչնչացնել այդ բանը։ Փետրվարի 5-ին ծառայողները գընում են քաղաքագլխի մօտ՝ պատճառը իմանալու։ Քաղաքագլուխը յայտնում է, որ այդպիսի պահանջ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը չէ դրել և չէ էլ կարող դնել։ Ծառայողները ապա մատնանշել են, որ իբր նոր վերատեսուչը անարդարօրէն կամենում է ծառայողների թիւը կրճատել, և խնդրել են որ քաղաքագլուխը միջնորդ հանդիսանայ իրանց և վերատեսչի միջև՝ լարված յարաբերութիւն չը ստեղծելու համար։ Քաղաքագլուխը խոստացել է իր աջակցութիւնը։

— Անդրկովկասի երկաթուղիների վարչութիւնը, կամենալով Աւճալայում ամառանոց շինել երկաթուղային ծառայողների համար, դիմել է Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան, խնդրելով յայտնել թէ վարչութիւնը ինչպիսի աջակցութիւն կարող է ցոյց տալ այդ գործում, այսինքն կարծք է արդեօք ջուր բաց թողնել քաղաքային ջըրանցքից ամառանոց-շէնքի համար։ Երկաթուղիների վարչութիւնը իր կողմից խոստանում է քաղաքային ջրանցքի շինութեան մօտ իր հաշւով պլատֆօրմա շինել, ուր գնացքները կանգ կառնեն թէ ճանապարհորդներ և թէ ապրանքներ ընդունելու ու դատարկելու համար։

— Շուլավէրից տեղական լրագիրներին գրում են, որ Կալագէրան կայարանի մօտ անյայտ մարդիկ սպանել են հայկական Գեարգեաւ գիւղացի Սիմէօն Բէգլոյեվին, որին կասկածում են որպէս Ազօվ-Դօնի բանկի կողոպտման մասնակցող և 1906 թ. երկու հրէաների սպանող։ Նա փախել էր Թիֆլիսի բանտից։

ՌՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Փետրվարի 5-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, Հալաբարսկայա և ս. Մինասի փողոցների անկիւնում անյայտ չարագործներ ատրճանակով մահացու կերպով վիրաւորել են տուն վերադարձող՝ հին շորեր ծախող Եգոր Վարդանեանին։ Վիրաւորվածը ճանապարհին վախճանվում է։

— Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 8-ին, Վինի վերելքում, Սիմոնովիչի գեղատան դիմաց, անյայտ չարագործներ ատրճանակով թեթև վիրաւորել են Ալէքսանդր Արամօվին պարանոցից։

— Նոյն օրը, երեկ. ժամը 10-ին, անյայտ չարագործներ կրակել են Թալիլա Զալիէվի բնակարանի ուղղութեամբ, Ալէքսանդրօպօլսկի փողոցում։ Կասկածով ձերբակալված են 4 հոգի։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

(Բագուի լրագիրներից)

— Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ, փետրվարի 5-ին Բագուի քաղաքապետի պաշտօնակատար Գ. Մ. Ֆօլբաումը իր կողմից առաջարկել է քաղաքագլխին հոգալ, որ պետական գանձարանին քաղաքը անմիջապէս վճարէ այն գումարը, որ որոշած կայ Բագուի տեխնիքական դպրոցի պահպանման համար։

— Բագուի բոլոր տեխնիքական ֆիրմաները հրաւէր են ստացել Պետերբուրգի տեխնիքական ընկերութիւնից՝ մասնակցելու այն խորհրդակցութեան, որ գումարվելու է փետրվարի 23-ից մինչև մարտի 4-ը լուսաւորութեան հարցի համար։

— Ի նկատի ունենալով, որ Կասպից ծովում ձկնորսութիւնը շուտով կը սկսվի, Աստրախանի և Սարատովի նահանգներից շարունակ բանւորներ են գալիս Բագու իրանց ընտանիքների հետ։ Մի քանի ֆիրմաներ արդէն վարձել են մօտ 400 բանւոր. ողջամարդկանց ամսական 15 րուբլի ռոճի-կով, իսկ կանանց՝ 10 ր., ամեն բան պատրաստ։

— Փետրվարի 2-ին Գադէն նաւթահանքի գործաթող բանւորները և վարպետները բաւարարութիւն ստանալով որ իրանց պարգևները կը տրվեն, աշխատանքները վերսկսեցին։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բագու, 5 փետրվարի

Երէկ, փետրվարի 4-ին, կէսօրից յետոյ սկսած ժամը 4-ից, գործադուլ արեցին ձիաքարշի ծառայողները։ Երկաթուղու կայարանների առաջ կանգնած են վագօնները։ Պատճառը այն է, որ դէպի Բայիլ տանող ձիաքարշի վագօնում նստած պասաժիրներից մէկի գրպանը դատարկել է սովորական գրպանահատներից մէկը և, ինչպէս ասում են, ականատեսների ներկայութեամբ փախել անյայտացել։ Այդ առիթով ոստիկանութիւնը կալանաւորել է ձիաքարշ-վագօնի կօնդուկտօրին և տարել 2-րդ մասի ոստիկանատուն, իսկ այնտեղից էլ մտադիր են բանտ ուղարկել։ Ձիաքարշի ծառայողները, վրդովված այդ բանից, գործադուլ արեցին և պահանջեցին արձակել կալանաւորվածին։ Ձիաքարշի վարչութեան յարուցած միջնորդութեան շնորհիւ կալանաւորված կօնդուկտօրը արձակվեց։ Իսկ այսօր վաղ առաւօտեանից ձիաքարշը սկսեց նորից բանել։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 2 փետրվարի

Հայոց բարեգործական ընկերութիւնը անցեալ դեկտեմբեր ամսի 16-ին կազմած «Կապոյտ միրաժ» երեկոյթից, որ տրվեց Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում, ստացաւ.

Մուտք. տոմսակներից և կօնտրամարկաներից 1677 ր. 40 կ.։ Նուէրներ՝ կոմսուհի Ե. Ա. Վօրօնցօվա-Դաշկօվայից՝ 100 ր., կոմսուհի Ի. Ի. Շուվալօվայից՝ 10 ր., առևտրական տուն «Փիթօյեան և ընկ.»՝ 100 ր., Մ. Օ. Արամեանից՝ 97 ր. 90 կ., զանազան անձերից՝ 229 ր. 30 կ., վիճակախաղից՝ 757 ր. 8 կ., կօնֆետի և ծաղիկներից (գրօտ—այր)՝ 38 ր., շամպանիայի և ծաղիկներից՝ 114 ր. 50 կ., ձիարշաւից (petit cheveaux)՝ 235 ր. 15 կ., բուֆէտից՝ 81 ր., պատվոյ սեղանից՝ 40 ր., ժապաւէններից՝ 185 ր. 65 կ., դօմինօ՝ 2 ր.։ Ընդամենը մուտք—3667 ր. 98 կ.։

Ծախս. ժողովարանի դահլիճին՝ 150 ր., երաժշտութիւն (եւրօպական և ասիական)՝ 58 ր., մարկաներ՝ 93 ր., յայտարարութիւններ լրագիրներում՝ 63 ր. 75 կ., վիճակախաղի իրեր՝ 107 ր. 45 կ., դահլիճ զարդարողին (դեկորատօր) 42 ր., աֆիշաները տպելու, կպցնելու և հրաւէրներ տըպելու համար՝ 49 ր. 20 կ., բուֆէտի և շամպանիայի՝ 82 ր. 15 կ., դահլիճ զարդարելու նիւթ՝ 54 ր. 5 կ., կօտիլիօն՝ 62 ր. 75 կ., դօմինօ և դիմակ՝ 35 ր. 99 կ., ծրարներ բաժանելուն՝ 18 ր. 24 կ., սինեմատօգրաֆին՝ 15 ր., ծառայողներին, ոստիկաններին և շվէյցարներին՝ 24 ր., ծաղիկներ և գիրլեանդ՝ 56 ր., այր (գրօտ) նըկարելուն և հիւսնին՝ 20 ր., լրացուցիչ էլեքտրական լուսաւորութեան՝ 21 ր., տախտակներ՝ 9 ր. 30 կ., մանր ծախք (մշակներ, զորդ և կառք)՝ 33 ր. 51 կ.։ Ընդամենը ծախք—995 ր. 39 կ.։

Զուտ օգուտ 2672 ր. 59 կ.։

Վարչութիւնը երեկոյթի աջողութիւնը վերագրելով իշխանուհի Մ. Մ. Թումանեանի և Ե. Մ. Թայիրեանի ջանքերին և եռանդին, յայտնում է իր անկեղծ և խորին շնորհակալութիւնը նրանց և նոյնպէս յարգելի տիկնանց և օրիորդներին, որոնք չը խնայեցին իրանց աշխատանքը այդ երեկոյթին, այն է՝ տ. տ. Ա. Մ. Աթաբէգեանին, Մ. Դ. Ղարաջեանին, Մ. Ա. Անանջեանին, Շ. Ս. Խանազատեանին, Մ. Ն. Յարութիւնեանին, Ե. Մ. Եղիազարեանին, Վ. Ե. Մամուլեանին, Ս. Ս. Արղահամեանին, Ե. Լ. Թամամշեանին. Ե. Տ. Եարալեանին, Ս. Գ. Շաղինեանին, իշխանուհի Գաջարին, օր. օր. Թայիրեաններին, Օ. Մ. Դօլուխանեանին, Պ. Ա. Մայսուրեանին, Մ. Մ. Նազարէթեանին, Մ. Ի. Շահիկեանին, Ս. Գ. Մանդինեանին, Ե. Տէր-Գրիգորեանին, Ե. Լազարեանին, Մ. Ռ. Մելիք-Ադամեանին, Ճգնաւորեանին, Ս. Գ. Շահնազարեանին։ Վարչութիւնը յայտնում է իր շնորհակալութիւնը «Тифл. Лист.», «Закавказье», «Անկախ Մամուլ», «Վտակ» և «Խաթաբալա» խմբագրութիւններին, որոնք նուիրեցին մի-մի համար իրանց թերթերից 1908 թ. վիճակախաղի համար, և բոլոր այն անձանց, որոնք նպաստեցին թէ փողով և թէ իրերով պարահանդէսի աջողութեան. տիկ. Իվանիցկուն, որ ձրի տուեց իր սինեմատօգրաֆը «Театръ Иллюзіонъ» անունով, և Թիֆլիսի ժողովարանին, որ դահլիճի սովորական գնից 50 ր. պակասեցրեց։

Վարչութիւն

Թիֆլիս, 4 փետրվարի

Այս թատրօնական սեզօնին նախ Բագւում և յետոյ էլ Թիֆլիսում խաղացվեց իմ «Նշանվածներ» պիէսը։ Մի քանի լրագիրներում յայտնվեցին րեցենզիաներ։ Ասում են՝ րեցենզիաներին պատասխանելը հեղինակների կողմից ընդունված չէ, բայց թէ ինչ օրէնքի, ինչ հիման վրա—ինձ յայտնի չէ։ Ինչ ինձ է վերաբերում, ես սրա մէջ ոչ մի տրամաբանութիւն չեմ գտնում, հետևապէս այդ մասին մի այլ անգամ խօսելու բարեպատեհութիւնը վերապահելով, ես այս անգամ կանգնեմ իմ յարգելի րեցենզենտների շօշափած—այսպէս ասած—իմ անձնական դաւանանքին վերաբերեալ հարցին։

Արդ, նայենք, ինչ են ասում իմ րեցենզենտները։

Գ. Սիրոզը անցեալ տարվայ «Մշակի» № 157-ի մէջ ասում է.

«Հեղինակը աշխատել է կեանքի երևոյթների լուսաբանութեան վերաբերմամբ լինել անաչառ, բայց և այնպէս պիէսից երևում է, որ հեղինակը բացասական վերաբեր-

մունք ունի դէպի նոր կեանքի արտայայտութիւնները և յոռետես է դէպի ներկան»:

«Ցուցարար» երկշաբաթաթերթի մէջ պ. Ա. Ի. (№ 11, 1907 թ.) գրում է.

«Դրամայի մէջ աջող կերպով դուրս է բերված հինը և նորը, հայրերի և որդիների պայքարը, հեղինակի սուբեկտը զգացվում է, նրա համակրութիւնը հների կողմն է և այլն»:

Այստեղ ակամայ յիշում եմ Թանգագին Րաֆֆիի պատասխանը իր կրիտիկ կոչվածներին, երբ այդ վերջինները ասում էին նրան, դու այդպէս ես ասում, դու քեզ հակասում ես և այլն. իսկ նա պատասխանում էր, այդ ես չեմ ասում, այլ իմ հերոսները, այդ իմ գաղափարը, իմ դաւանանքը չէ, այլ իմ հերոսների:

Մնում է ինձ նոյնը կրկնել, որովհետև, արդարև, երբ ես նկարագրել եմ հին և նոր կեանքը իր արտայայտութիւններով, ես աշխատել եմ միշտ լինել անաչառ:

Իմ պիէսի մէջ մի չարքաշ կեանքի տէր ծերուկ, երբ տեսնում է, որ իր միակ սիրելի աղջիկը ընկնում է անառակութեան մէջ, բնականաբար սարսափում է, ապշում.. Նրա համար անհասկանալի է, որ նրա աղջիկը հասարակական կազմակերպութեան մի անմեղ զոհ է, և նա գալիս է ոչ թէ բողոքելու հասարակութեան դէմ, այլ կնոջ և աղջկան յանդիմանելու. և նրանից ուրիշ բան չէ էլ կարելի սպասել:

Միւս ծերուկը, կօշկակարը, ընդհակառակը վրդովված է և դժգոհ այն ամենքից, ով համարձակվում է նրա մօտ նոր մտքերի մասին բերան բանալ:

Ահա այդ երկու ծերուկների բերանով է, որ ես պէտք է արտայայտած լինեմ իմ յոռետեսութիւնը նոր կեանքի վերաբերեալ:

Փոքր ժամանակից, երբ ես սկսել եմ լրագիր կարդալ, հասկանալ և փոքր ի շատէ սեր սպիտակից ջոկել, ես կանգ եմ առել «Մշակի» ուղղութեան վրա, սիրել և յարգել եմ նրա երեւելի հրապարակախօսի քարոզած ազատամիտ գաղափարները և սկզբունքները, զինուորագրվել եմ նրան և ուխտել հաւատարիմ մնալ նրա դրօշակին: Հետևապէս բացասական վերաբերմունք ունենալ դէպի նոր կեանքի դրական արտայայտութիւնները ես չէի կարող. ասում եմ՝ դրական արտայայտութիւնները, որովհետև ով մեզնից կարող է չը վրդովվել տեսնելով նորերի բացասական կողմերը. հետևապէս այդպիսի մի պասսաժ իմ կողմից առնուազը կարող էր զարմացնել ինձ ճանաչողներին, որոնց թիւը քիչ չէ:

Իմ պիէսի մէջ նկարագրված է բանւորական շարժման մի պատկեր: Բանւորները բողոքում են իրանց դրութիւնից և պահանջ դնում նրա բարւոքման:

Կարող էի ես չը համակրել նրան, ես՝ որ մի ժամանակ ինքս մուրճը ձեռիս փականագործ եմ եղել: Նոյնիսկ իմ առաջի յօդուածը բանւորական մի անտանելի դրութեան բողոք էր, որ շատ տարիներ առաջ յայտնվեց «Մշակում» և որը գրկաբաց ընդունելով անմոռանալի Արծրունին մի կրակոտ առաջնորդողով իր ընթերցողների ուշադրութիւնն էր հրաւիրում ասելով՝ «ահա թէ ինչ կենսական նիւթեր են ոգևորում նրան. բաւական է որքան գրվեցին հոգաբարձուների, երեսփոխների և եկեղեցու մասին»:

Ճիշտ է, մի բան չը պէտք է մոռանալ, որ ժամանակները փոխվել են, և այն՝ ինչ այն ժամանակ գրվում էր տողամէջ և մանաւանդ ինչ անվում էր գաղտագողի, այժմ գրվում և անվում է թէև ազատ կերպով, բայց ազատ՝ միմիայն յայտնի չափով... Իսկ այդ չափը անցնելու հարցը դամօկլեան սրի պէս միշտ կախ է նրա գլխին, ով գրիչ է վերցնում ձեռքը և սկսում է մտածել... ինչպէս անենք, որ որոշված սահմանից մի քիչ այնկողմ անցնենք:

Ալէքսանդր Սրբէլեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 28 յունվարի

Չորս օր առաջ մունետիկը բազարները պտտելով յայտարարում էր, որ այսուհետև ով որ յանդգնի բազարում անկարգութիւններ անել և խանութները փակել տալ, թոյլատրվում է կենտրոնական կառավարութեան կողմից հասարակութեանը այդպիսիներին գնդակահարել: Երկրորդ օրը յանուն շահի յայտարարվեց, որ ով որ այսուհետև զինված փողոց կամ շուկայ դուրս գայ, անմիջապէս պիտի զէնքը խլվի և ինքն էլ բանտ առաջնորդվի: Այս յայտարարութիւններից յետոյ երրորդ օրն է, որ կարծէք երկու տարվայ քաղաքային տատանվող կացութիւնը սկսում է իր նորմալ շաւղով ընթանալ: Երկու տարվայ ընթացքում առաջին անգամն է, որ տեսնում ենք կառավարութեան պաշտօնեաները պատահական զինված մարդկանց զինաթափ անելիս: Ժողովուրդն էլ գոհ է հանգամանքների փոփոխվելուց, յուսալով որ այսուհետև կը կարողանայ իր առանին տնտեսութիւնը բարեկարգել, որը օրըստօրէ քայքայման անդունդն էր խորասուզվում: Շատ շատերը անիծում են յայտնի հոգևորական-հռետոր շէյխ Սէլիմին, որ շարժումների սկզբում ասում էր «Ամեն ինչ ծախէք՝ զէնքի տուէք», հաւատացնելով որ այդպիսով Իրանում շուտով երկրային արքայութիւն պիտի ստեղծվի: Ֆանատիկ ժողովուրդը, որ ընդունակ է վայրկենապէս ոգևորվելու և անմիջապէս հիասթափվելու, ոգևորութեան շրջանին ընթացաւ շէյխ Սէլիմի պատուէրի համաձայն. ծախեց իր ինչքը, տան փալասները, ցնցոտիները և զէնք առաւ. այն յուսով, որ նախկին դաժան կեանքը տեղի պիտի տայ երջանկութեան երազանքին: Անժամանակ ծայրայեղ ոգևորութիւնը իր ազգի տարեգրութեան մէջ դրական հետևանքներով է պսակվել: Անժամանակ ծաղկած՝ ծառը երբ էք տեսել պտուղ տայ: Այդպէս էլ եղան խեղճ Իրանի համար ներկայ շարժումները, որոնց հետևանքը գուցէ երկար տարիներից յետոյ միայն արգասաբեր լինել կարողանար, եթէ մինչև այդ օրերը Իրանի ճակատագրի տնօրէնութիւնը կախված լինէր Իրանի ժողովրդի կամեցողութիւնից: Այս 10—15 օրվայ ընթացքում իրերի այսպիսի կերպարանափոխութիւնը ամրապնդում է մեզ այն համոզման մէջ, որ ներկայ ամսում երկու կուսակցութիւնների միջև տեղի ունեցած կռիւը, որի ընթացքում ըստ վերջին լուրերի 200—250 սպանված և վիրաւորներ են հաշւում, ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ, ինչպէս նախկին յօդուածներով յիշել եմ, պետութեան-միապետութեան կռիւը սահմանադրականների կամ անջումանականների դէմ: Թէպէտ առերևոյթս այդպէս չէր թւում: Ցանձին Միր Հաշիմի՝ յաղթութիւնը կառավարութիւնը տարաւ: Եւ եթէ անակնկալներ դարձեալ երևան չը կան, ստ. այժմ յուսալի է, որ քաղաքիս խառնակ դրութիւնը սկսի բարեկարգութեան շրջանը թևակոխել, որով հնարաւոր կը լինի արտաքին փոթորիկների խաղաղեցման մասին մտածել: Անջումանի նիստերը դադարել են: Կարծում ենք, որ այսուհետև անջումանի գոյութիւնն էլ կարևոր չի լինի, քանի որ գործադիր վարչութեան ղեկը կառավարութեան ձեռքն է անցած երևում: Եթէ տեղիս անջումանը քայքայվի վերջնականապէս, ամբողջ Պարսկաստանի անջումանները փակված պիտի համարել: Իսկ թէ մէջլիսը ինչ կերպարանք կունենայ այսուհետև, դրական բան ասել չենք կարող: Մեր այս տողերից չը պիտի հետևցնել, որ միապետութեան յաղթանակով երկիրը շունչ կառնի և Պարսկաստանը կը վերակենդանանայ: Այդպիսի եզրակացութիւնը բոլորովին սխալ կը լինի, որովհետև ներկայ կացութիւնը հետևանք է կառավարութեան գործելակերպի ապիկարութեան և կառավարական տգրուկ պաշտօնեաների բռնակալ և անխիղճ գործունէութեան, որոնք արդիւնք են խսկական տգիտութեան և դարերի ֆանատիկոսութեան: Ներկայ ժամանակաւոր խաղաղութիւնը չը պիտի ոգևորէ կառավարութեան, կարծել տալով որ էլի երանելի ժամանակները վերակենդանացան... Տգէտ ու ֆանատիկ ուղեղները միայն այդպէս կարծելու իրաւունք ունեն, որոնք ծանօթ չեն բնական երևոյթներին: Բռնութիւնը, բռնակալութիւնը վաղ կամ ուշ պիտի տապալվի: Վերջին յաղթանակը արդարութեանն է: Ազատատենչ սաղմերը վաղ կամ ուշ պիտի բողբոջեն: Այս մասին լուրջ պիտի մտածեն թէ միապետը և թէ մէջլիսը: Լուրջ և ազատ, առանց նախապաշարումների եւ ֆանատիկոսութեան մտածելուց յետոյ թէ սահմանադրականները և թէ միապետականները կը գան այն համոզման, որ իրանցից և ոչ մէկը ձեռնհասութիւն չունի վերածնութիւն տալ Պարսկաստանին այն պատճառաբանութեամբ, որ երկրում «մարդ» չը կայ: Եթէ երկիրը կամովին սկսի խաղաղվել, կառավարութիւնը մինիստրական պաշտօնների համար անպատճառ եւրոպական պետութիւններից պիտի մարդիկ պահանջէ: Եւրոպացի մինիստրներով շրջապատված շահը կը կարողանայ երկիրը հետզհետէ վերակենդանացնել: Իսկ եթէ շարժումները չը դադարեն և ներքին խաղաղութիւնը դարձեալ վտանգվի և փոթորիկները նոյն ուժգնութեամբ շարունակվեն, այդ դէպքում Պարսկաստանը կորստից փրկելու համար կառավարութիւնը իր ներքին գործերի տնօրինութիւնը պիտի դնէ ռուս-անգլիական դաշնադրութեան հովանու ներքև:

Իրօ

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ

ՍԱՐԱՏՈՎ: Դատաստանական պալատում Պետական Դումայի անդամ Կօլիւբակինի երդ.-հաւ. Պօլեակի գործի քննութիւնը վերջացաւ: Երկուսն էլ մեղաւոր ճանաչվեցին և դատապարտվեցին 6 ամսով բանտարկութեան: Մեղադրական ակտը կազմված էր քրէական պատժագրքի 129-րդ յօդուածի 3-րդ կէտի հիման վրա:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Նախնական տեղեկութիւնների համաձայն, 1907 թւի յունվարի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 1-ը պետական սովորական եկամուտները ծախքերից աւելի են 126 միլիօն ռուբլով: Արտակարգ ծախքերը 860 միլիօնով պակաս են անցեալ տարվանից:

ՄՕՍԿՎԱ: Յունվարի 31-ին Մօսկվայի ազնուականութիւնը ընդունեց հետևեալ ամենահպատակ ուղերձի բնագիրը. «Մեծդ Թագաւոր: Մեր մայր երկրին յաճախակի պատած փորձութիւնների ծանրագին օրերում հինաւուրց ազնուական դասը բոլոր ռուս մարդկանց հետ միասին դարեր շարունակ գործով և խօսքով երևան է հանել իր վառ հաւատը՝ դէպի Ինքնակալ Կայսերական իշխանութեան արարչական ոյժը՝ անբաժան ու լիուլի: Այդ հաւատը մազի չափ անգամ չէ խախտվել այժմ իսկ Մօսկվայի ազնուականութեան մէջ:

Թագաւոր, ունկնդիր Քո հաւատարիմ ազնուականութեանը, ողորմածաբար ընդունիր նրա անկեղծ, սրտաբուխ խօսքերը. այժմ արդէն, ինչպէս վաղեմի ժամանակները, չը կայ Ռուսաստանում այնպիսի քաղաքական մի ույժ, որ հաւասար լինի կայսերական իշխանութեան: Կայսրը իր ժողովրդի միակ ներկայացուցիչն է, ինքնակալ արտայայտողը նրա խղճի: Նա միակն է՝ նրա բաղդի գերագոյն ղեկավարը և պատասխանատուն սոսկ Աստուծոյ առաջ: Կայսերական սկզբնական իշխանութիւնը ժողովրդի գիտակցութեան մէջ վեր է ինքնին արտաքին անցողական իրաւունքներից: Կայսերական խօսքը կենդանութիւն է տալիս օրէնքի մեռած տառին:

Համակված այդ հաւատով, Մօսկվայի ազնուականութիւնը ցնծագին և ուրախ ողջունում է Քո իշխանական վճիռը, Թագաւոր, որ արտայայտվեց անցեալ տարվայ յունիսի 3-ին, տեսնելով նրա մէջ երևոյթը կայսերական այն ազատ կամքի, որպիսին ժողովրդի հետ միասին կարող է ցանկալի վերածնութիւնը տալ ռուսաց երկրին:

Ռուսաստանի բաղդը Քեզանից է կախված, Թագաւոր: Պատրանքների, գայթակղութիւնների և կասկածանքների ճնշման ներքոյ պղտորվում է ժողովրդական կեանքը: Քո կայսերական կամքով, Քո ինքնակալ անհատական ձայնով, Թագաւոր, օրէնք և կարգ մտցրու նրա մէջ, պաշտպանիր Քո բոլոր հպատակների կեանքն ու բարեկեցութիւնը:

Իսկ մենք, մեր հայրերի և նախահայրերի պատուէրի համաձայն, պատրաստ ենք ծառայել Քեզ և հայրենիքին մինչև մեր արեան վերջին կաթիլը: Քո գահի առ ոտս ենք արկանում մեզ ոգևորող սիրոյ և ակնկալութիւնների զգացմունքները: Այդպէս է մեր միտքը, այդպէս են մեր զգացմունքները:

Աղօթում ենք Ամենաբարձրեալին, որ նա պաշտպանէ մեր հայրենիքը, մեր մեծ, միակ, անբաժան Ռուսաստանը, որ հաւատարիմ է իր պատմական անցեալին, թող բարգաւաճութիւն, խաղաղութիւն և երջանկութիւն պարգևէ նրան մինչև յաւիտեան»:

ՎԻԵՆՆԱ: «Կոր. բիւրօն» հաղորդում է, որ Լոնդոնից «Новое Время»-ին ուղարկած այն հեռագիրը, որ իբր թէ Աւստրո-Ունգարիան ջանում է Բ. Դռնից բացառիկ իրաւունք ձեռք ձգել՝ Կոսսօվայի և Սալոնիկի վիլայէթների բոլոր կոնցեսիաների համար, սկզբից մինչև վերջին խօսքը մտացածին է, ըստ երևոյթին նպատակ ունենալով նոր սնունդ տալ ռուսաց մամուլին՝ ագիտացիա մղել Աւստրո-Ունգարիայի դէմ:

Կ. ՊՕԼԻՍԻՑ «Կ. բ.»-ին հաղորդում են, որ Սանջակի երկաթուղագծի մասին լրագիրների յայտնած աննպաստ կարծիքները Թիւրքական ղեկավար շրջաններում սոսկ զարմանք են յարուցանում, քանի որ Թիւրքիայում վաղուց արդէն սպասում էին, որ Աւստրո-Ունգարիան վաղ թէ ուշ կը պահանջէ որ երկաթուղագծերը միացվեն, որի համար նա պայմանագրական իրաւունք ունի:

ԲԵՐԼԻՆ: «Կօլնիշէ Ցայտունգ» լրագրին Տանժէրից հեռագրում են, որ Մուլայ-Հաֆիզը դիմել է դիպլօմատիական մարմին մի կոչով, որով խնդրում է դադարեցնել արիւնհեղութիւնը Կազաբլանկում. նա յոյս ունի, որ Ֆրանսիան վերջ կը դնէ իր գործողութիւններին և այլևս չի միջամտի Մարօկկօյի ազգաբնակութեան և Աբդուլ Ազիզի փոխադարձ յարաբերութիւններին:

Գերմանական կառավարութիւնը ամենատրուկ կերպով հերքում է թիւրք-գերմանական համաձայնութեան մասին տարածված լուրերը: Գերմանիան պատրաստ է ստորագրել այն պահանջագրի տակ, որ յանձնվում է Բ. Դրան Մակեդօնիայում արդարադատութեան բարենորոգում մտցնելու համար:

Հաւաստի շրջաններից տեղեկացնում են, որ ռուս-աւստրիական յարաբերութիւնների հարցը արդէն սուր լարման ֆազից անցել է: Պաշտօնական շրջանները հաւատ չեն ընծայում, որ թերևս միջնադէպ ծագի: Թէև բալկանեան որևէ նոր երկաթուղագիծը նպաստում է Մակեդօնիայի հանգստութեան, սակայն երկաթուղիներ կառուցանելու հարցերը նախօրօք պարզվելու են աւելի շահախնդիր պետութիւններից, այսինքն Ռուսաստանի և Աւստրո-Ունգարիայի կողմից: Գերմանիան կը մասնակցէ բանակցութիւններին, եթէ պետութիւնները ցանկանան, բայց ինքը իր ծառայութիւնները չի առաջարկի: Բարօն Էրենտալը պայմանագիր ստորագրող պետութիւններին յայտնեց, որ հարց կը յարուցէ Սանջակի երկաթուղագծի կառուցանելու մասին: Գերմանիան իրաւունք չունէր խափանել այդ մտադրութիւնը. Էրենտալը Գերմանիայի ձեռքում բնաւ ծղօտի տիկնիկ չէ, բայց Գերմանիան բացէ ի բաց յայտնում է, որ նա Բ. Դրան առաջ այդ նախագծին չէ հակառակել:

ՓԻՏԵՐՄԱՐԻՑԲՈՒՐԳ: Գլէնկօյի ածխահանքում գազի պայթումից զոհ գնացին 12 եւրոպացիներ և 60 տեղացիներ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ

ԿՈՒՐՍԱՑԻՆ ԳՆԵՐԸ

5 փետրվարի 1908 թ.

Տոկոսաբեր արժէքղթեր

Տոմսակ I փոխ. վիճակախաղի	341	ր. — կ.
Տոմսակ II փոխ. վիճակ.	264	ր. — կ.
Տոմսակ III փոխ. Ազն. Բանկի	224	ր. — կ.
$4^0/_0$ Պետական Րենտա	75	ր. $87^1/_2$ կ.
$5^0/_0$ փ. թ. Պետ. Ազն. Հ. Բ.	85	ր. — կ.
$4^1/_2{}^0/_0$ փ. թ. Պետ. » » »	79	ր. 75 կ.
$4^0/_0$ փ. թ. Պետ. » » »	72	ր. $87^1/_2$ կ.
$3^1/_2{}^0/_0$ Դրաւ. թ. Պետ. » »	70	ր. 75 կ.
$5^0/_0$ Վկայ. Գիւղ. Հող. Բանկի	85	ր. 25 կ.
$4^1/_2{}^0/_0$ Վկայ. Գիւղ. Հող. Բանկի	78	ր. — կ.
$4^0/_0$ Վկայ. Գիւղ. Հող. Բանկի	73	ր. $12^1/_2$ կ.
$5^0/_0$ Ներքին փոխ. 1905 թ. I	96	ր. 25 կ.
$5^0/_0$ » » » II	96	ր. 25 կ.
$5^0/_0$ Արտաքին փոխ. 1906 թ.	94	ր. $12^1/_2$ կ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.:

Կ. Ի. ԳՁԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի:

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան:

Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Մօտ օրերս լոյս կը տեսնի Բագւում

,,ՍՈՒԼԻՉ"

շաբաթաթերթը, որ նուիրված է լինելու Բագուի նաւթարդիւնաբերական բանւորների շահերի պաշտպանութեան:

Բաժանորդագինն է՝ տարեկան—2 ր. 50 կ.

» կէս տարին—1 ր. 25 կ.

Առանձին համարները—5 կոպէկ

Բաժանորդ գրվելու համար և այլ գործերով դիմել՝ Балаханы, въ Бюро „Союза нефтепромышленныхъ рабочихъ", для редакцiи „СУЛИЧЪ".

(ե. կ.) 3—2

ԱՎ ՍԱՐԳԻՍՕՎԻ

այգին բաց է Թիֆլիսում արտասահմանեան, ռուսական և կովկասեան տեսակի մրգատու ծառեր: Կայարան ՍԿՐԱ, Անդրկով. երկ., Ավսարգիսօվին: Կատալօգը ուղարկվում է

ՁՐԻ

(ե. հ. շ.) 15—6

ԿԱՍԿԱՐԱ-ՄԻԴԻ

Պիլիւլներ, ֆրանսիական ժողովրդական միջոց

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԱՄՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Չափը.—2 պիլիւլ երեկոյեան պառկելիս: Կասկարա-միդին չէ առաջացնում ոչ փորացաւ, ոչ սիրտ-խառնուք, ոչ էլ լուծողութիւն:

Դեղատուն—Midy, 113, Faubourg St. Honoré, Պարիզ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ:

(7, 17, 27) (165951) 24—8

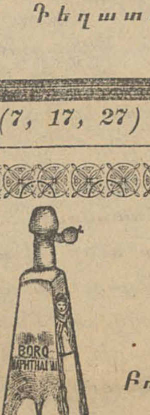

ՆՈՐ ԳԻՒՏ

,,ԲՈՐՆՈ ՆԱՖԹԱԼԱՆ"

Բոլորովին փչացնում է գլխի թեփը, պլրքացնում մազերը, նպաստում է նրա բուսնելուն և տալիս է նրան խսկական տեսք:

Թոյլատրված է բժշկական վարչութիւնից, որպէս չը պարունակող ոչ մի վնասակար նիւթ:

Վաճառւում է Кавказское Т-во торгов. аптек. товарами; Офицерское Экономическое общество и въ ихъ отдѣленiяхъ. դեղատներում, դեղավաճառների և հոտաւէտեղէն ծախողների մօտ:

(7,22) 25—15

ԲԺԻՇԿ

Ա. Ամիրխանեան

ՆԵՐՔԻՆ

Հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն 10—12 ժ. առաւօտեան, 6—7 ժ. երեկոյեան

Ռտիշչեվսկայա փող. № 22.

(ա. օ.) 10—4

ԲԺԻՇԿ

Մելիք-Էյնաթեան

Վեներական, միզասեռական և մորթու Հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն 9—10 առաւօտ. 5—7 երեկ.

Կսենիեվսկայա փող. № 6, Վետցէլ հիւրանոցի մօտ:

(ե. հ. շ.) 30—16

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1908 թ.

,,ԳՈՐԾ"

Գիտական, տնտեսական եւ հասարակական Հանրամատչելի

երկշաբաթաթերթի

(32—40 երես)

Բաժանորդագինն է՝ փետրվարից մինչև տարվայ վերջը (22 համար, հանդէսի ձևով).

Թիֆլիս և դուրսը . . . . . . 2 ր.

Արտասահման . . . . 3 ր.

Թիֆլիս և Թիֆլիսից դուրս, հատով 10 կ.

Բանւորները և ուսանողները կարող են բաժանորդագինը մաս-մաս վճարել. կէսը սկզբից, մնացածը յուլիս ամսին:

Թերթին աշխատակցելու են՝

Բ. Իշխանեան, բժ. Տ. Իսախանեան, Ղ. Տէր-Ղազարեան, Ալ. Ռուբէնի, Եաւեմ, Նարօ, Գ. Պիճիկեան, Մ. Ռօբերտ, Նորեկ, Յ. Տէր-Յովհաննիսեան, Մ. Մանուչարեան, Կ. Հզօրեան, Կատինեան, Յ. Կարախանեան, Խ. Սամուէլեան, Յ. Յակոբեան, Սարգիս, Ս. Մարգարեան, Մ. Եսայեանց, Ռ. Իսախանեան, Ա. Մարտունի և ուրիշները:

Հասցէն՝ Тифлисъ, редакцiя журнала „Гордзъ".

Արտասահմանից՝ Tiflis, Redaction du journal „Gordz".

Դրամները և պատուիրած նամակները խնդրում ենք անպատճառ ուղարկել հետևեալ հասցէով՝ Головинскiй проспектъ, „Парижскiй магазинъ", Погосу Оганджанянцу. Բաժանորդ կարելի է գրվել նաև «Գուտտենբերգ» և «Փարոս» գրախանութներում:

Խմբագիր-հրատ.՝ Մ. ՍՏԱՄԲՕԼՑԵԱՆ

(ե. հ. կ.) 3—2

«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցում կարելի է ձեռք բերել ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ գրքերից հետևեալները.

Սիրաք եւ Սամուէլ, բարի հօր կրթական դասեր . . .	30 կ.
Դրախտի ընտանիք	50 կ.
Վերջալոյսի ձայներ	1 ր. »
Մարգարէն արքայութեան	30 կ.
Խաչի ճառը	30 կ.
Ժամանակ եւ խորհուրդ իւր	15 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ „Гуттенбергъ" Г. И. Галустянцу.

2—2

Լոյս տեսաւ

ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ և ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Գինն է 40 կոպէկ

Դիմել գրավաճառներին, կամ հեղինակին՝ Эчміадзинъ, архимандриту Бабкену.

(հ. կ.) 10—3